BOIANUL
din Bucovina

Documente referitoare la istoria Boianului

www.mareleboian.com

Propaganda catolică austriacă împotriva Bisericii ort. române din Bucovina

Trecerea la unie a sătenilor români din Boian

(După acte şi documente oficiale)

de

SIMEON RELI
Profesor

Cernăuţi, 1928
Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei"
10595

Trecerea la unie a sătenilor români din Boian.

(după acte şi documente oficiale)

I.

Pe malul stâng al Prutului, cam 20 km spre răsărit dela Cernăuţi, se află fruntaşa comună românească Boian, azi târguşor de frunte, numit în hrizoavele vechi şi „Boiana".

E satul vestit de lângă fosta graniţă dintre Bucovina şi Basarabia, care, împreună cu satele Mahalaua şi Cotul Ostriţei, au rămas româneşti până azi, pe când toate celelalte sate din acest ţinut de peste Prut au căzut demult pradă înstrăinării.

De satul Boian însă sau izbit înzădar, ca de o stâncă de granit, toate valurile puternice ale străinizmului, ce mereu venia în trecut dealungul Prutului şi Nistrului din Galiţia învecinată, revărsându-se apoi în toate părţile acestui oropsit colţ de ţară românească.

De aceia marele nostru poet *Eminescu*, văzând potopul de străini cari au inundat aproape toată Bucovina, îndurerat de acest fenomen primejdios pentru neamul nostru, dă alarmă în „Doina" sa, amintind şi de situaţia primejduită a acestui sat solitar, păstrător al românizmului Bucovinei de peste Prut, prin versurile:

„Din *Boian* la *Vatra-Dornei*,
A împlut omida cornii . . . ."

Din vremuri străvechi Boianul e locuit de chipeşi şi isteţi ţărani români, cari până azi şi-au păstrat limba, portul şi obiceiurile lor româneşti, înfruntând cu bărbăţie primejdia înstrăinării ce mereu li-a ameninţat hotarele.

Numai legea strămoşească şi românească le-a fost răpită multora dintre ei de către agenţii venetici ai catolicismului galiţian sub obladuirea stăpânirii streine din ultimele decenii.

Dar satul Boian e vestit şi prin rolul său istoric ce l-a jucat în trecutul neamului nostru.

Când regele Polonilor Sobieski năvălise cu oaste în Moldova, în anul 1686, prădând sate, târguri şi mănăstiri moldoveneşti, şi încercând înzădar să cucerească şi Cetatea Neamţulni, atunci Domnul Moldovei, Constantin Vodă Cantemir, (1685-1693) urmărind oastea leşască, bătu cumplit aici, *la Boian* pe trufaşul rege polon, câştigând asupra lui o biruinţă strălucită [1]).

Iar vechile hrizoave moldoveneşti ni mărturisesc, că satul Boian a fost în trecut moşia de baştină a familiei marelui nostru cronicar *Ioan Niculcea*, care şi-a petrecut o parte bună din copilăria sa la curtea boerească de aici.

Un act de hotărnicie din anul 1652 ne arată, că *satul Boian* de lângă Cernăuţi *era pe acele* vremuri *proprietatea Vornicului Niculcea*, tatăl cronicarului, şi a soţiei sale Catrina, fiica cea mai mare a Marelui Vistier Iordachi Cantacuzino şi a soţiei sale Alexandra Gavrilaş, fiica marelui Logofăt Mateiaş Gavrilaş [2]).

In anul 1704, *Catrina Niculcea*, născută Cantacuzino, fiind văduvă şi neavând destui bani, pentru a face nuntă mare, boerească, fiicei sale, pe care o mărită după Vistierul Ştefan Luca, vinde împreună cu fiul ei, *Aga Niculcea, cronicarul nostru*, satul ei Pohorlăuţi, moştenit dela bunica ei Alexandra Gavrilaş, Medelnicerului Constantin Turcul, zis şi Turculeţ [3]).

Intre anii 1830-1838 boerul român *Ioan Niculcea*, proprietarul satului Boian, zidi pentru sătenii săi din această comună o frumoasă biserică parohială, de cărămidă, şi o înzestră pe cheltuiala sa cu cele necesare pentru slujba dumnezeiască [4]).

După răpirea Bucovinei şi până pela anul 1812 Boianul era staţiune de vamă şi de „carantenă", precum şi un bălciu însemnat de vite.

---

[1]) Vezi: N. Iorga; Ist. Rom. p. sc. secund. ed. III p. 281-2.

[2]) Tabul. Abschr. d. Guter. d. Kl. Putna No. 183 în arhiva Măn. Putna: apoi S. Reli: „Amintiri dintr'un castel la Nistru". p. 62.

[3]) Vezi: N. Iorga: Stud. şi doc. V p. 699 apoi pag. 55 doc. No. 249.

[4]) Vezi: Şematizmul arhidiecezan al Bucovinei, an. 1912. p. 33.

Astfel fiind, liniştitul sat de până atunci se desvoltă într'un târguşor de graniţă, în vatra căruia se aşezară apoi mulţi streini, mai ales Rusnaci şi Evrei din Galiţia, sluţind şi împestriţând întrucâtva faţa curat românească a acestei fruntaşe localităţi româneşti.

Şi cât a fost Boianul în stăpânirea boerilor români din familia Niculcea, cari l-au stăpânit cu vrednicie aproape vreo 300 ani, sătenii români deacolo au trăit în linişte şi în frăţie, muncindu-şi glia cu hărnicie şi păzindu-şi obiceiurile şi legea strămoşască.

Când trecu însă satul şi moşia Boianului în stăpânirea unor proprietari străini de neamul şi legea noastră, din familia armeano-polonă *Ştefanovici*, pe la 1850, se sfârşi şi cu viaţa liniştită, plină de evlavie şi de frăţie a sătenilor români deacolo, în urma unor conflicte cu proprietarul moşiei pentru o bucată de pământ şi un izlaz sătesc. Şi de aceste nemulţumiri ale sătenilor cu proprietarul străin se folosiră agitatorii ruteni ai greco-catolicismului galiţian, spre a-i dezbina întreolaltă, a-i aţâţa împotriva păstorilor lor sufleteşti români, şi spre a-i seduce în fine pe mulţi dintre ei să-şi părăsească legea strămoşească şi să îmbrăţişeze legea „uniată“, streină.

Şi iată cum s'a întâmplat aceasta:

II.

Era prin luna Martie a anului 1856. Peatunci se aşezase în târguşorul Sadagura din apropierea Boianului un tânăr şi fanatic preot rutean, venit din Galiţia pentru păstorirea puţinilor creştini greco-catolici din Bucovina de peste Prut.

Acest preot greco-catolic rutean din Sadagura, cu numele *Chlibowicki*, îşi făcuse planul, să-şi sporească numărul credincioşilor, şi astfel şi veniturile sale parohiale, prin convârtirea la unie a sătenilor Ruteni şi Români ortodocşi din satele din jurul Sadagurei.

Spre ajungera acestui scop începu el o agitaţie nemaipomenită printre sătenii băştinaşi împotriva preoţimei române ortodocse, folosindu-se de cele mai mici neîn-

ţelegeri şi nemulţumiri dintre săteni şi preoţi, fiind secondat şi sprijinit în propaganda sa împotriva bisericii „neunite", numită de Austriacii venetici pe atunci şi „schizmatică", de către unii slujbaşi străini ai diregătoriilor administrative şi judecătoreşti din Sadagura şi din Cernăuţi.

Astfel, preotul *Chlibowicki*, aflând despre o neînţelegere a sătenilor români din Boian cu preoţii lor, parohul *Simion Andruhovici* şi fiul său, cooperatorul *Petru Andruhovici*, precum şi cu proprietarul moşiei de acolo, începu o agitaţie aţâţătoare printre săteni împotriva acestor preoţi *pe motivul*, că aceştia ar lua *„tacse de stolă prea mari"* pentru funcţiunile lor pastorale şi bisericeşti şi *„nu ar sta în ajutor parohienilor lor"* în lupta ce o duc ei „cu boierul Stefanovici", pentru revindecarea drepturilor lor la toloaca sătească [1]).

In 23 Martie 1856 Consistorul episcopesc ort. din Cernăuţi fu înştiinţat din partea „Guvernului provincial al Bucovinei", că „o parte mare a comunei parohiale ortodocse din Boian voeşte să treacă la biserica greco-catolică, plângându-se cei mai mulţi dintre cei ce voesc să facă trecerea pentru agravări de stolă din partea parohului lor Simeon Andruhovici" [2]).

Imediat Consistorul ordonă protopopului districtual *Dimitrie Procopovici*, să ancheteze cazul la faţa locului şi să raporteze. In urma acestei anchete, preoţii locali din Boian învinuiţi de sătenii aţâţaţi, fură mutaţi în alte parohii, iar păstorirea credincioşilor din Boian fu încredinţată altor preoţi, neamestecaţi în nemulţumirile sătenilor.

Prin această schimbare de preoţi şi prin alte mijloace spirituale, intrebuinţate pentru mulţumirea şi liniştirea sătenilor agitaţi, Consistorul episcopesc din Cernăuţi credea, că acuma pacea şi rânduiala se vor sălăşlui iarăş în Boian, nemai fiind nici un motiv de nemulţumire faţă de preoţii parohiei. Dar totul a fost înzădar. Sătenii răzvrătiţi îşi continuară mai departe atitudinea lor duşmănoasă faţă de autorităţile noastre bisericeşti.

---

[1]) Vezi: Dosarul: „Boianer Religionsübertritt", act. praez. No. 5013, în Arhiva Statului din Cernăuţi.

[2]) Dos cit.

Din această purtare neînţeleasă a sătenilor faţă de reprezentanţii bisericii lor strămoşeşti, de cari nu mai voiau să asculte, înţelese Consistorul, că cauzele mişcării şi ale nemulţumirii lor nu pot fi „îngreuierile de taxe" pentru funcţiuni din partea foştilor preoţi români, ci trebue căutate în alt loc.

Spre a descoase şi a afla cauzele adevărate ale mişcării religioase din Boian, Consistorul trimise încolo pentru un timp mai îndelungat pe spiritualul seminarial *Teoctist Blajevici*, ca să calmeze spiritele şi să afle prin anchete, observaţiuni proprii şi prin convorbiri particulare cu sătenii rădăcinele acestei răzvrătiri.

In baza delegaţiei primite dela Consistor, Teoctist Blajevici plecă la Boian în ziua de 28 Martie 1856 şi se încartirui la noul paroh, *Apsotolo Lucescul*, luând cu sine şi o scrisoare oficială din partea episcopului Hacman, adresată „cătră dreptcredincioasa grămadă din Boian, la mâna lui *Toader Grigorco*, de acolo" [1]).

A doua zi se şi prezentară, „la ordinul lui Blajevici, ţăranul fruntaş *Toader Grigorco*, împreună cu consătenii săi Ioniţă Basaraba, Vasile Ursuleac, Iordachi Cristea, Vasile Basaraba, Vasile Malin şi Gh. Mariţac [2]), cari probabil erau capii mişcării" [2]).

Delegatul episcopesc înmanuă lui Grigorco scrisoarea episcopului, acesta rupse pecetea apoi o întinse înapoi lui Blajevici ca să li-o citească [3]).

Iată conţinutul acestei interesante scrisori româneşti a episcopului Hacman cătră sătenii răzvrătiţi din Boian:

„Cuprinzându-ne durere foarte simţitoare pentru necuvioasele păţiri ale preoţilor voştri, Simion şi Petru, încă mai mare durere ne cuprinde pentru păţirile voastre, ceice, pentru strâmbătatea care v'ar fi făcând-o pomeniţii preoţi, faceţi strâmbătate Sfintei Biserici, maicei vostre. Aceasta nu v'a făcut nici un rău. Pentruce dar mulţi dintre voi voesc a se înstrăina de ea? Pentruce

[1]) Scrisoarea se află anexată în dos. amintit la actul Guv. Buc. praez. No. 2433, în arhiva Statului Cernăuţi.

[2]) Vezi: Rap. lui Blajeviei cătră Consist. din [illegible] April 856 în dos. cit.

[3]) Idem l. c.

dar mulţi au întrat în biserică streină, spre a se închina aice şi a asculta învăţătura dela un învăţător străin?

„Tot răul ce v'au făcut preoţii nu vă vine dela Biserică, precum aceasta nici nu se poate gândi. Cum dară puteţi voi să vă învrăjbiţi cu Biserica şi să o amărîţi? Cum puteţi voi amarî şi pe Noi, Arhiereul vostru, carele neîncetat se grijeşte pentru mântuirea sufletului vostru?

„Dat-a *cineva către Protoprezviter, către Consistor, sau şi către Noi o jalobă împotriva preoţilor şi când? Dacă dar nimene n'a făcut-o aceasta, oare nu au făcut un păcat toţi aceştia* cari *s'au dus la preotul cel latinesc sau rusăsc* şi *s'au iscălit ca ai lor poporeni?*

„Mare păcat au făcut ei, şi spre a lui ertare ei trebue să se spoveduiască, şi atunci vor fi şi dela Arhiereu şi dela Dumnezeu ertaţi.

„Cu toate acestea, devremece am înţeles deplin şi cu adevărat starea poporului, Nouă iubit, şi am cunoscut durerea lui, *am hotărît,* spre înlesnirea sorţii sale, *a face o schimbare în privinţa împrejurărilor păstoriei de acolo,* care o şi punem la cale, *nădăjduind* vârtos, *cumcă* prin aceasta se *va întoarce iarăş duhul păcii şi al dragostei şi cucerniciei în inimele cele amărîte, şi vor rămânea toţi acolo, unde s'au născut, unde s'au botezat şi unde zac moşii şi strămoşii lor,* ca adevăraţi fii şi credincioşi ai maicii sale Biserici pravoslavnice a răsăritului, rămânânu-le şi Noi cu deplină bunăvoire şi împărtăşindu-le a Noastră Arhierească blagoslovenie.

„Ce se atinge de jăluirile poporenilor asupra păstorilor săi, în privinţa aceasta *s'a orânduit,* mai înainte de ce am supus Protopresviterului Procopovici cercetarea sa, *de la Inalta Ocârmuire a Ţării* o comisie amestecată, care are să facă fără zăbavă la starea locului la Boian o cercetare, la care vor fi slobozi poporenii cei asupriţi a da la protocol jăluirile sale fără de sfială, pe cuget şi pe dreptate.

Cernăuţi la 13/25 Martie 1856. **Eugenie**“ [1]).

---

[1]) Doc. orig. la dos. L. R. praez. No. 2433 „Boianer Relig. Übertritt“ în Arhiva Statului Cernăuţi.

Delegatul episcopesc, după ce li ceti ţăranilor prezenţi scrisoarea arhierească a episcopului E. Hacman, îi făcu atenţi că toate temeiurile ce-i îndeamnă la unie fură înlăturate de către episcop şi consistor şi că acum nu le rămâne alta decât să asculte de glasul arhipăstorului lor, împăcându-şi cugetul printr'o căinţă adevărată şi prin mărturisire şi cerând ertare sf. Biserici, pe care au „obedit-o" prin paşul lor greşit [1]). Apoi urmă o covorbire îndelungată a delegatului episcopesc *Blajevici* cu sătenii de faţă, din care acesta *cunoscu clar, că intenţia lor de a trece la unie e susţinută de alte scopuri, „de câştiguri lumeşti, de câmpuri, păscătoare, imaşuri ş. a."* [2]).

Inzădar li răspunse delegatul, că „afacerea însemnată a mântuirii sufleteşti nu se poate asemăna cu averile lumeşti, pentru cari îşi pot afla drepturile ce li s'ar cuveni pe calea obişnuită a judecătoriei" [3]).

Sătenii se depărtară apoi, spunând că „după 2 zile vor aduce răspuns la scrisoarea Vlădicei."

A treia zi, în 30 Martie/11 Aprilie al aceluiaş an, o delegaţiune de săteni, în frunte cu Toader Grigorco şi cu Vasile Cristea, se prezentă iarăşi la delegatul episcopesc Blajevici, care rămase mai multe zile în Boian, şi răspunse următoarele la îndemnul episcopului de a se întoarce la biserica strămoşască:

„Norodul stă la cercetare. De întors însă nu se întoarce, că se teme, căci este ca şi celace s'a fript cu uncrop şi se teme şi de apă rece, de multa usturime ce-a păţit-o" [4]). Apoi mai adauseră ţăranii, că „preoţii români i-au vândut", şi *„dacă preoţii bisericii ortodocse nu sunt în stare să li ajute, vor căuta ei alţi preoţi, cari au mai multă trecere şi înfluenţă la guvern şi astfel li vor fi de ajutor la câştigarea drepturilor lor"* [5]).

După ce li arătă apoi T. Blajevici „marea şi primejdioasa lor rătăcire" [6]) şi cum „vor să-şi piardă fericirea cea vecinică pentru câştiguri vremelnice, de cari

[1]) [3]) [2]) Rap. l. Blaj, c. Consistor in dos. cit.

[4]) Din raportul cit. al lui Blajevici către Consistor.

[5]), [6]) Idem, dor. cit.

nici nu sunt siguri“ [1]), ţăranii se mai liniştiră, apoi zise unul dintre dânşii:

„Vedem şi noi aceasta prea bine şi ne pare rău, iar inima noastră plânge, că ne lăsăm de biserica noastră. Dar pentru aceasta vor da seama înaintea lui Dumnezeu aceia, cari ne-au adus până aici, *pentrucă nu aflăm dreptate nicăeri . . . Ni punem însă toată nădejdea în Vlădica, pe care-l rugăm să stărue pe lângă Prezidentul ţării, ca să ni se facă dreptate. Atunci cu toţii ni vom înapoia . . .* Căci toate satele caută la noi, şi de nu vom afla dreptate, toate deodată trec la unie“ [2]).

Spre a veni la cunoştinţa adevăratului temeiu al acestei „îndărătniciri“ din partea sătenilor rătăciţi, comisarul episcopesc izbuti să afle pe cale particulară adevărata cauză a acestei renitenţe.

Preotul greco-catolic *Chlıbowicki* din Sadagura făgăduise adecă ţăranilor „că li va scoate toate drepturile, li va câştiga imaşul pentru care se procesau cu proprietarul moşiei, câmpuri şi altele, ba să li fi dat chiar şi o asigurare în scris, măcar că aceasta nu-i de crezut“ [3]). Pe lângă acestea preotul uniat li mai făgăduise sătenilor „că până la Paşti va lua şi biserica ortodoxă din Boian, aşa că ei *tot la această biserică* vor rămânea“ [4]).

Apoi mai raportează T. Blajevici episcopului Hacman că „azi a şi mers o deputaţie la Sadagura, la preotul greco-catolic, ca să li dea dovadă temeinică în scris, că-şi va ţinea cuvântul, iar de nu, să li întoarcă iscăliturile“ [5]).

Câteva zile mai târziu, într'o Sâmbătă din săptămâna a 5-a a postului mare, se făcu în Boian liturghie „în sobor“, împreunată cu o rugăciune pentru întoarcerea celor rătăciţi, la care fură prezenţi şi mulţi dintre sătenii răzvrătiţi. Unii dintre aceştia chiar se mărturisiră şi se împărtăşiră cu sf. taină a Comunicăturii [6]).

---

[1]) Idem, dor. cit.
[2]) Doc. cit.
[3]) Doc. cit.
[4]) Rap. l. Blajevicl în dos. cit.
[5]) Idem. l. c.
[6]) Idem. l. c.

Dar după sf. liturghie, când delegatul episcopesc Blajevici începu o anchetă privitoare la *modul, cum* s'a plinit forma prescrisă de lege a declaraţiunii de trecere la unie din partea sătenilor, aceştia se agitară atât de tare din cauza „fricei de protocoale“ [1]), încât fu nevoe să se întrerupă ancheta, spre a se evita o turburare şi mai mare.

Mai târziu însă, după ce sătenii se mai liniştiră, delegatul episcopesc află, că „înscrierea la unie“ [2]) se făcuse sub următoarele împrejurări:

„Focul se aprinse“ prin îngreuieri cu tacse urcate pentru funcţiuni bisericeşti din partea parohului Simeon Andruhovici în câşlegile trecute, dar mai ales prin destituirea, în acelaş timp, a unor „deputaţi comunali“ fruntaşi şi alegerea în locul lor a unor „indivizi“, cari nu erau pe placul multora dintre sateni.

Cei nemulţumiţi cu această alegere cerură atunci cooperatorului *Petru Andruhovici*, ca să mijlociască pentru anularea ei.

Tânărul preot însă nu izbuti, cu toată bunăvoinţa sa, să răstoarne alegerea şi să mulţumiască pe săteni [3]).

In urma acestor întâmplări sătenii nemulţumiţi anunţară parohului ortodox, că voesc să treacă la unie.

Parohul ortodox raportă despre această comunicare din partea sătenilor Consistoriului Episcopesc din Cernăuţi, care ordonă protopopului districtual să plece imediat la Boian spre a cerceta plângerile ţăranilor [4]).

Protopopul, sosind la Boian, porunci primarului să dea de ştire sătenilor, ca toţi cari au vreo plângere împotriva preoţilor să se adune *la primărie* spre cercetare [5]).

Dar începerea anchetei acesteia tocmai în toiul iritării sătenilor şi citarea lor la *primărie* a fost nespus de nepotrivită şi greşită. Căci ţăranii, pentru cari *pri-*

[1]) Rap. lui Blajevici către Consistor: din 2/15 April 1856, în Arhiva Statului, Cernăuţi.

[2]) Actul cit.

[3]) Vezi actul cit.

[4]), [5]) Rap cit. al lui Blajevici.

măria era, dela destituirea deputaţilor, *„un loc de dispreţ“* [1]), în loc să se înfăţişeze unde-i chemase protopopul, „se adunară în piaţa târgului şi de aici se băgară prin crâşme, aşezându-se la băut şi înfierbântându-se şi mai tare“ [2]). De aici se duseră apoi *în număr mare la preotul romano-catolic, căruia-i declarară că cu această zi voesc să treacă la unie* [3]).

„Cu toate că de prezent e mare linişte“, — spune mai departe Blajevici în raportul său către Consistor — „totuşi primejdia încă n'a trecut. Comuna îşi recunoaşte greşala, dar totuşi se duce cu ochii deschişi la perzanie. Conducătorii acestei comune sunt cuprinşi de setea răzbunării, n'au simţ religios, şi amăgesc şi întartă şi pe celalalţi, cari li urmează orbiş, ca oile cele spăriate, cu nădejdea la câştiguri de bunuri trecătoare. Pe lângă aceasta îmi mai îngreuiază misiunea foarte mult şi făgăduelile înşelătoare *ale preotului uniat* şi după cum se vorbeşte, şi *bani* daţi spre răspândirea beţiei şi a ameţirii“ [4]).

In fine mai aminteşte Blajevici în raportul său, că în Boian „e mare lipsă de toate“, şi că „preoţii români nu iau aproape nimic dela păstoriţii lor pentru funcţiunile bisericeşti, încât, de nu vor înceta în curând aceste referinţi nesigure, aceşti preoţi nu vor putea exista acolo lungă vreme“ [5]).

Din acest raport al delegatului episcopesc T. Blajevici Consistorul din Cernăuţi se încredinţă, că presupunerea sa a fost întemeiată, că adevăratele cauze ale mişcării răzvrătitoare ale sătenilor din Boian împotriva bisericii lor strămoşeşti nu pot fi nemulţumirile cu preoţii lor, ci trebue să fie de altă natură. Căci sătenii răzvrătiţi declarară limpede lui T. Blajevici, că *„ei numai de aceia voesc să treacă la unie, deşi cu inimă îndurerată şi cu mustrări de conştiinţă, fiindcă nădăjduesc, că cu ajutorul preoţilor uniaţi vor dobândi satisfacţia ce li s'a făgăduit din partea acestor preoţi pentru nedreptăţile*

[1]), [2]), [3]) Rap. cit. al lui Blajevici.
[4]) Rap. cit.
[5]) Idem.

suferite din partea lui *Stefanovici*, proprietarul moşiei Boian, câştigând procesul ce-l poartă satul cu acest boer" [1]). Episcopul Eughenie Hacman trimise raportul lui T. Blajevici guvernului provincial, împreună cu următoarea adresă din partea sa:

„E fără îndoială, că *mişcarea din Boian e* mai mult de *natură socială decât religioasă* şi că religia şi biserica se întrebuinţează în chip abuziv numai ca *scăunel* pentru ajungerea altor scopuri.

„Prin această purtare a preoţilor ruteni greco-catolici, cari *şi aici*, ca şi în *Broscăuţi*, întrebuinţează naivitatea şi credulitatea poporului neştiutor spre a face prozeliţi, se introduc în comună ceartă, vrajbă şi nerânduială, primejduind astfel religiozitatea prin înjosirea bisericii. Consistorul se vede deci silit să atragă atenţiunea guvernului şi a comisiunii mixte asupra acestui fapt, ca aceasta să afle în cercetările ei aceste scopuri şi să li pue stavilă, spre a feri astfel simţul religios al poporului dela ţară de nimicire totală" [2]).

Intre timp Rogalski, şeful ocolului judecătoresc din Sadagura, trimise, în 16 April 1856, guvernului provincial din Cernăuţi un izvod al capilor de familii din Boian, cari şi-au anunţat trecerea la unie la preotul greco-catolic Chlibowicki din Sadagura în 23 Martie 1856.

Din acest izvod se vede, că s'au fost „înscris la unie" 256 locuitori, bărbaţi şi femei, în frunte cu George Ciobotar [3]).

In primele zile după sosirea la Boian a delegatului episcopesc T. Blajevici, spre a cerceta şi a afla cauzele adevărate ale mişcării ţăranilor deacolo împotriva Bisericii ortodocse, trimise şi *'parohul din Ciahor, Samuil Andrievici*, marele nostru Mitropolit Silvestru Morariu de mai târziu, care se bucura de mare vază şi autoritate în satele din împrejurime, o scrisoare prietenească şi

[1]) Raportul lui T. Blajevici, din 2/14 April 1856 către Consistor, la dos. „Boianer Religionsübertritt", în Arhiva Statului din Cernăuţi.

[2]) Rap. episc. Hacman către guvernul Bucovinei, din 3/15 April 1856 la dos. cit.

[3]) Vezi actul No. 6512/56 la dos. cit.

prea frumoasă către fruntaşul şi conducătorul sătenilor din Boian, *Toader Grigorco*, spre a îndulpleca pe rătăciţii deacolo, să părăsiască calea lor greşită.

Iată această interesantă scrisoare:

„Mult iubite cuscre Toader!

„În zilele acestea am auzit dela Boian o veste plină de mâhnire, care săgeată pe tot pravoslavnicul creştin.

„Boianul, un sat vestit, să se *lepede de pravoslavie, întru care se laudă toţi Moldovenii de pe faţa pământuiui; Boianul*, un sat lăudat întru *moldovenie*, să desbrace acuma obiceiurile părinţilor şi să se îmbrace în *ticăloşia Rusnacilor*, să înceteze a vorbi limba moldovenească şi să apuce a *şipeli* limba rusască, un lucru ca acesta ar stinge lumina pravoslaviei, ar întuneca lauda satului şi *din Boianul cel slăvit şi lăudat s'ar face peşteră tnturor ticăloşilor.*

„Se vede că norodul e amărît şi aţâţat foarte prin multe năcazuri, căci altmintrelea nu s'ar fi tulburat până la atâta.

„Insă-oare este la aceasta Biserica devină? Oare este legea şi *credinţa cea pravoslavnică* pricina năcazurilor cari au încunjurat pe locuitorii din Boian?

„Se aude cumcă boeriul face asupreală oameniior, se aude şi aceasta, cumcă şi asupra preoţilor este norodul supărat.

„Insă pentru boer ori pentru preoţi să se lepede oamenii de Biserică, de lege, şi de însuş Dumnezeu? Cu ce au supărat pe oameni sfintele icoane, că voesc să le lase şi să se închine la chipurile cele cioplite ale idolilor? Cu ce au amărît pe oameni Sfânta Evanghelie şi cărţile cele mântuitoare, că le leapădă şi apucă cărţi iriticeşti?

„Cu ce a supărat pe oameni Sfânta Precistanie, că o calcă cu picioarele şi aleargă la fărmăturile azimilor? Cu ce au supărat pe oameni rugăciunile şi cântările Bisericii, că astupă urechile de dânsele şi intră *să asculte scripcele şi cobzele papistaşilor*?

„Cu ce au supărat pe oameni aceste sfinte zile ale

postului, că le spurcă cu fruptul zavistiei, al blăstămurilor şi al sudalmelor?

„Cu ce a supărat pe oameni ţărna părinţilor şi a strămoşilor, că se despărţesc de mormintele lor şi de dragostea lor?

„Jalnic! Cu adevărat jalnic lucru este acesta, iubite cuscre! Pentru curte, *să urască oamenii biserica;* pentru oameni, să urască pe Dumnezeu?

„De a făcut oamenilor *strâmbătate boerul*, varga împărătească poate să-l pedepsiască. *Aşa dar* să cerce oamenii şi vor afla izbândă.

„De au făcut oamenilor strâmbătate *preoţii*, şi *această* rană se poate uşor tămădui.

„Părintele cel bătrân, fiind acuma slab, încă de astă toamnă a pornit scrisori de mulţumire pentru parohie. Părintele cel tânăr s'a cerut la parohia din Gogolina şi cât decurând se va strămuta. Aşa dar seamănă că singur dela sine va veni alt preot, dacă doresc oamenii.

„După cum judec eu lucrul, seamănă că la Boian aşa stă treaba: Oamenii din Boian pătimesc unele necazuri şi asuprele mari. Ei au întrat în năvodul nevoelor şi nu ştiu în ce chip ar scăpa. In aceste împrejurări neplăcute lipseşte un om înţelept şi cu credinţă, carele ar povăţui pe oameni cu un sfat bun şi de folos.

„Pravilele împărăteşti îmi sunt mie bine cunoscute. Eu ştiu toate dreptăţile satelor. Nu numai pe oamenii mei din Ciahor, ci şi pe cei din alte sate i-am îndreptat eu cu limba şi cu condeiul meu la cele bune şi folositoare.

„*Eu sunt guta şi gospodarilor din Boian a-le sta într'ajutor prin sfatul meu cel voitor de bine.*

„Acuma are să vie comisie la starea locului. De vor veni (oamenii) la mine, eu îi voiu îndrepta în ce chip ar scăpa şi de asupreala boierului şi de supărările preoţilor şi de oricare altă nevoe, fără de a se lepăda de Biserică şi de legea pravoslavnică.

„Eu ştiu cumcă Dumiata, iubite cuscre, *eşti binefăcătorul satului*, la care caută oamenii. Dumiata mi-ai zis dăunăzi că vei veni la mine cu acturile, să te în-

drept. Acuma, vino cât de curând cu câţiva oameni deputaţi la mine, la Ciahor, şi te vei încredinţa şi Dumiata şi oamenii, că bune sfaturi vă voiu da.

„Mâne, adecă Duminecă, voiu fi toată ziua acasă, şi de doreşti, veniţi îndată la mine, ca să nu se întârzie lucrul. Cel ce poate face bine, şi nu face, păcat are.

„Această scrisoare să o citeşti şi altor oameni şi toţi să judecaţi, că nu este lucru mic a face şagă cu Dumnezeu.

„Mâne să fii cu deputaţii la Biserică şi vei auzi ceva bun şi folositor.

Al Dumitale de tot binele voitor cuscru
Samuil Andrievici, paroh“ [1]).

Această scrisoare a parohului din Ciahor, Samuil Morar-Andrievici, adresată sătenilor din Boian prin fruntaşul lor Toader Grigorco, avu un efect mare şi înbucurător.

Aceasta se cunoaşte dintr'a doua scrisoare a episcopului Eugenie Hacman cătră comuna Boian, trimisă în 27 Martie/9 Aprilie 1856 sub No. 1120, în care episcopul spune, că a fost înştiinţat „spre îndestularea sa sufletească despre declaraţia în scris“ ce i-au facut-o „în numele grămăzii din Boian“ locuitorii deacolo Toader Grigorco, Toader Cuciurean şi Gheorghe Hnatiuc, cari veniră „în persoană“ la episcop, la Cernăuţi, şi-l înştiinţară, că „toţi aceia, cari din mijlocul grămezii s'au înscris la *uniaţie* cu biserica Apusului... *se căesc pentru acest paş de năprasnă făcut şi doresc cu lacrimi ferbinţi, ca această făgăduinţă a lor, făcută uşor* (din uşurinţă), *să nu se ţie în samă şi să rămâe şi deacum înainte în împreunare cu Maica Biserică, subt ale cărei aripi au fost adăpostiţi până acuma*“ [2]).

[1]) Scrisoarea aceasta fu confiscată dela Grigorco de către jandarmi şi trimisă cu un raport guvernului ţării din Cernăuţi, şi se păstrează la dos. cit. în Arhiva Statalui.

[2]) Scrisoare din 27 Martie/8 Aprile 1856, No. 1120 a ep. Hacman către comuna Boian, anexată la actul Prez. guv. Buc. No. 2752, la dos. cit. în Arhiva Statului, Cernăuţi.

Episcopul încredinţează apoi pe săteni prin această scrisoare, că „o făgăduinţă *uşor* făcută nu o poate în [illegible] cândva nici legea nici diregătoria în interesul cel mai sfânt al religiei şi al bisericii, în cari se razimă [illegible] omului, şi *nici nu poate cineva sili pe acela, care împotriva glasului sufletului său s'a înscris la altă lege*, să rămâie la aceasta dacă nu voeşte" [1]).

„Şi dacă s'ar afla cineva dintre voi", — urmează episcopul mai departe în scrisoarea sa — care ar împiedica cu alte măsuri îngrozitoare pe acei pravoslavnici creştini, cari voesc să-şi desfiinţeze făgăduinţa neîntemeiată pe cuget şi pe adevăr, unii ca aceia trebue priviţi ca nişte înşelători şi amăgitori ai norodului lesne crezător... Căci este cu totul oprit în pravilă a face cuiva silă în trebile sfinte ale legii şi bisericii. Fiştecare supus este slobod să urmeze fără vreo împiedicare glasului cugetului său, având să-şi dea sama înaintea lui Dumnezeu la înfricoşatul judeţ. Însă ca să putem noi urma în privinţa aceasta aşa, cum cere sfântă noastră Lege şi Biserică, care voeşte, ca celace se căeşte de păcatele sale, să şi-le mărturisească înaintea lui Dumnezeu şi a duhovnicului, şi voind noi a vă da şi un mijloc de împotrivire împotriva lucrării diavoleşti, care, după cum am înţeles, încă n'a încetat a vă tulbura şi a vă pune curse, spre a vă scoate din graţia noastră către care aţi luat scăparea voastră, *am hotărît* a trimite la Boian pe Prea Cuviosia Sa, Asesor Kir Teoctist Blajevici, ca comisar al Nostru şi ca duhovnic pe o vreme, *îndatorînd pe toţi aceia cari s'au scris la unie cu Apusul şi voesc, ca această făgăduinţă* a lor, făcută uşor, *să nu se ţie în seamă, să dee fiecare pentru sine o declaraţie, cumcă nu voesc uniaţia* (unia) ci rămân fii dreptcredincioşi ai Bisericii pravoslavnice a Răsăritului.

„Osebit încă să se mărturisească acestui al său duhovnic în sf. Taină a Mărturisirii, ca să primiască dezlegare şi ertarea păcatelor, după care vor fi apoi împărtăşiţi cu sf. Taină a Comunicăturii, prin care se

[1]) Idem, l. cit.

va desființa formalnic și legiuit făgăduința ușor făcută a uniației cu Apusul . . ." [1])

După aceste scrisori și învățături ale episcopului sătenii se liniștiră.

Aceasta se cunoștea din „feliul prietenos și plăcut al vorbei lor cu preotul român Apostolo Lucescul la întâlniri și salutări" [2]), apoi și din faptul, că unii dintre sătenii înscriși la unire cu greco-catolicismul se oferiră chiar de repetițeori din îndemn propriu, să facă clacă de arat acestui preot pe sesia parohială [3]).

Dar deodată o schimbare bruscă se produse în purtarea acestor săteni față de preotul român. Când acesta făcu clacă de arat, bazându-se pe făgăduințele lor, nu apăru niciun plug. Felul lor prietenos de purtare față de preot deveni „deodată rece și neîncrezător" [3]).

Preoții români, suprinși de această schimbare neașteptată a conduitei sătenilor, se siliră să afle prin iscoade cauza ei adevărată.

Dar zădarnică a fost straduința lor, neputând afla nimic, căci sătenii se fereau de dânșii și de iscoadele lor [4]).

Abia mai târziu aflară, că în sat se răspândise vestea, că preotul greco-catolic Chlibowicki din Sadagura trimise știre, că Dumineca viitoare, în 11 Mai st. n. 1856, va veni la Boian episcopul greco-catolic, spre a lua în seamă biserica ortodoxă-română și a o da lui Chlibowicki și spre a lua dela săteni jurământul de credință pentru unie cu catolicismul [5]). Acest zvon puse tot satul într'o fierbere și neliniște nespus de mare, putându-se cunoaște că între săteni se întâmplă lucruri ciudate.

Vineri, înainte de Dumineca amintită, își făcu apariția în Boian secretarul Judecătoriei din Sadagura, *Zahiszewski*, care comunică lui T. Blajevici, că a citat pe Duminecă pe toți sătenii la un loc, ca să aleagă vornici pentru cele trei cătune ale satului [6]).

---

[1]) Idem. l. cit.

[2]) Raportul lui Blajevici către Consistor la actul Prez. guv. Buc. No. 8158/56 în Arhiva Statului, Cernăuți.

[3]) Rap. cit. al Blajevici.

[4]) Idem.

[5]), [6]) Rap. cit

Blajevici crezu, că neliniştea sătenilor e o urmare alegeri fixate, cari nu puteau fi pentru dânşii lua biserica parohială ortodoxă şi a o da greco-, i se părură delegatului episcopesc „nişte vorbe gust“ [1]).

Duminică dimineaţă însă, în ziua de 11 Maiu st. timpul liturgiei, sătenii se adunară în număr de mare la primărie, mânaţi cu toţii mai curiozitatea de a vedea cum se va lua biserica dela ortodocşi, după cum se răspândise faima, de interesul alegerii de vornici, care nici nu fusese publicată în regulă.

Toţi sătenii credeau acuma, că biserica parohială ortodocsă se va lua şi se va da „uniaţilor“, după ce văzură că şi preotul greco-catolic Chlibowicki sosise în Boian pe timpul liturgiei şi-şi făcea de lucru printre oameni pe lângă biserica românească. In această credinţă fură sătenii întăriţi şi prin faptul, că toţi fără deosebire primiră ordin să se prezinte cu numărul casei.

După amiazăzi se începu la primărie alegerea de vornici. In toiul alegerii însă apăru preotul uniat Chlibowicki la funcţionarul judecătoresc, care o conducea, şi ceru „să se aleagă pentru comuna unită un vornic deosebit“ [2]).

Cererea acestui agent provocator al catolicismului şi galiţian fu refuzată din partea conducătorului alegerii, neexistând încă în Boian o „comună unită“, greco-catolică, şi apoi neavând acest preot strein un drept să se amestece în afacerile unei comune parohii streine şi ortodocse.

Chlibowicki însă, fără nici o ruşinare de refuzul şi fără nici o frică, se duse în mijlocul sătenilor, plaţa târgului, unde-şi urmă cu un fanatism nemai-, „în faţa reprezensantului autorităţii judecătoreşti administrative, activitatea sa, demult începută, de a face proseliţi.

[1]) Rap. cit.
[2]) Rap. cit.

Aici făgădui el sătenilor sus şi tare între altele, că „toţi ce ce vor trece la unie vor fi scutiţi de biruri pe trei ani“, şi că el „va da la iveală comunei Boian toate decretele, ordonanţele, planurile şi alte hârtii privitoare la imaşul şi câmpurile ce li-se cuvin de drept sătenilor“. Aceste acte doveditoare ale drepturilor de posesiune cuvenite sătenilor el „le va ceti tuturora şi nu le va ascunde, cum o fac aceasta preoţii români ortodocşi“ ai satului [1]).

Părerea aceasta, că preoţii ar tăinui documentele privitoare la pretinsele drepturi de stăpânire asupra pământirilor reclamate dela proprietarul moşiei Boian de către sătenii de acolo, se răspândise încă înainte de desrădicarea clăcii sau „boerescului“ din Bucovina în anul 1848 [2]).

Şi această suspiciune neîndreptăţită şi neîncredere neîntemeiată faţă de preoţii români din Boian, iscată atunci, fu reîmprospătată şi nutrită acuma de către preotul unit Chlibowicki ca miloc de propagandă împotriva bisericii şi preoţimei ortodocse-române.

Aceste făgăduinţi şi uneltiri demagogice şi primejdioase, necinstite şi lipsite de spiritul evangheliei creştine, din partea agitatorului unit Chlibowicki, fură comunicate comisarului episcopesc T. Blajevici de către sătenii înscrişi la unie Ioniţă Viziteu şi Andrei Nescoromni [3]).

„E de mirat“, scrie Blajevici în raportul său către Consistorul episcopesc ort. din Cernăuţi, *„că acţiunei scurmătoare a acestui preot, care îngroapă liniştea satului, rătăceşte conştiinţele şi nesocoteşte dătoria faţă de Stat, nu i se pune nici o stavilă din partea stăpânirii, după atâtea arătări şi plângeri făcute* [4]).

„La înscrierea zgomotoasă pentru unie mulţi nici n'au fost de faţă, mulţi erau în stare de beţie şi nu ştiau ce fac, iar mulţi au fost împinşi nuumai cu puterea de către alţii. Şi oridecâteori li se arată această greşală ei tot ies cu motivul, că preotul uniat li-a spus,

[1]) Rap. cit.

[2]) [3]) Rap. cit.

[4]) Rap. cit. al lui Blajevici către Consistorul ap. ort. Cern.

cât hotărîrile lor se află acuma la Majestatea Sa Împăratul, şi deci n'ar avea voie să şi-le retragă nici într'un caz, căci dealtmintrelea ar trebui să se aştepte la cele mai grele pedepse. Şi când povestesc ei aceasta mână spre gât, însemnând astfel pedeapsa cu spânzurătoarea" [1]).

„*Tot mai mare mila când vezi, cum a terorizat acest preot* (Chlibowicki) moraliceşte comuna şi *cât de necreştinească şi nedeamnă de un preot e purtarea lui împotriva bunului celui mai sfânt: religia* [2]).

„Cu câtă frică au apărut ei (sătenii) azi la amintita alegere, zicându-li-se că vor fi juraţi şi iscăliţi pentru unie. Şi dacă nu s'a făcut aceasta azi, se va face mâne şi poimâne. Şi se mai spune, că comuna capătă scrisori dela preoţi, prin cari e îndemnată să treacă la unie, căci şi preoţii s'ar purta cu acest gând" [3]).

Episcopul Hacman şi Consistorul său, după ce primise acest raport al lui Blajevici, îl trimise guvernului Bucovinei cu următoarea adresă:

„Din rapoartele trimise până acuma, onoratul guvern va fi văzut ce rol trist şi înjositor pentru religie şi servitorii ei joacă preotul greco-unit Chlibowicki, spre a seduce la lepădare de biserica strămoşească pe popotul neştiutor şi lesne încrezător. E drept, că în timpul din urmă s'au lărgit cu mult drepturile bisericii romano-catolice. Dar celorlalte confesiuni ale Statului împărătesc li s'a dat adeseori asigurarea, că guvernul nu va lăsa abuzuri şi samovolnicii, spre vătămarea şi jignirea drepturilor lor confirmate, din partea altor confesiuni.

„In cazul de faţă însă, uzurpările de drepturi, ce şi le permite preotul greco-unit Chlibowicki, probabil cu înţelegere cu dehantul greco-unit al Cernăuţilor Manajlowicz, spre a-şi răspândi confesiunea sa în Boian, sunt cu atât mai condamnabile, cu cât ele nu se mărginesc numai pe terenul bisericesc ci cutează a submina cu mijloace necinstite chiar şi ordinea socială.

---

[1]) Rap. cit. al lui Blajevici către Consistorul ap. ort. Cern.
[2]) Rap. cit. al lui Blajevici către Consistor

„*Consistorul a rugat de mai multe ori guvernul, să înlăture pentru totdeauna aceste uzurpări.* Dar totul a fost înzădar. Căci cu toatecă Guvernul c. r. al ţării a comunicat Consistorului în 5 Maiu a. c. că s'au dat instrucţiuni corespunzătoare şefului districtual Rogalski, ca să susţină ordinea cetăţenească în Boian, totuşi mahinaţiunile preotului uniat Chlibowicki, spre a seduce, a nelinişti şi a speria populaţia din Boian, n'au încetat ci chiar au sporit în *caracterul lor scurmător.*

„După cum se vede din raportul comisarului spiritual Blajevici, acest Chlibowicki a contribuit nu numai la întreruperea slujbei dumnezeeşti de Duminică, răspândind ştirea falsă, că vine episcopul greco-unit ca să-i deie în seamă biserica parohială ortodoxă din Boian şi să înscrie la unie pe toţi locuitorii fără deosebire, ci s'a purtat la alegerile de după amiazi cu o obrăznicie nemaipomenită, amestecându-se în afaceri comunale streine şi cerând chiar să se aleagă un vornic unit pentru o comună unită, care nici nu există. Apoi a promis celor ce vor trece la unie o scutire de biruri pe 3 ani, după cum au mărturisit locuitorii deacolo *Ioniţă Viziteu* şi *Andrei Nescoromni.*

„Fiindcă uneltirile numitului preot au un caracter *politic şi social,* care ameninţă să nimicească în Boian orice concepţie de drept, de bunăcuviinţă şi de ordine, Biserica ortodocsă, ale cărei drepturi se calcă în picioare într'un chip atât de obraznic, trebuie să afle scut împotrivă acestor mahinaţiuni neruşinate. Consistorul roagă deci încăodată, Guvernul ţării să binevoiască a ordona în interesul Bisericii şi al Statului, că *să se înterzică aspru* preotului uniat *Chlibowicki* de a se *amesteca în* afacerile comunei Boian, *şi să se încredinţeze împlinirea afacerilor cultului respectiv altui preot, înzestrat cu mai multă bunăvoinţă şi cu mai mult simţ patriotic.*

„Fiindcă în comuna numită o *trecere legală* la unie încă nici nu s'a întâmplat, iar această împrejurare dă prilej agitatorilor de a se duce şi a nelinişti satul prin feliurite amăgiri, se roagă, a pune capăt odată acestor referinti. îndrumându-se cei ce voiesc să treacă la unie

...ul legal de a-şi anunţa intenţia aceasta de două ... păstoria lor sufletească ordinară" [1]).

... urma acestei energice scrisori oficiale, guvernul ...vinei ordonă şefului districtual *Rogalski din Sada-...*, să cerceteze plângerile Consistorului episcopesc ...potriva lui Chlibowicki şi să raporteze despre cele ...constatate [2]).

Dar Rogalski favoriza şi ocrotia cât putea propagan-...a greco-catolicilor în Boian, *ştiind că aceasta e pe pla-...cul superiorilor săi.*

El îndrumă, de ochii lumii, o anchetă, după primirea ...ordinului guvernial. Dar această anchetă, în loc să se ...îndrepte împotriva agitaţiunilor lui Chlibowicki, fu între-...prinsă împotriva preoţimei române din Boian, pentru ...pretinse îngreuieri cu taxe de epitrahil pentru funcţiuni ...pastorale.

In acest scop trimise el la Boian, în 14 Mai 1856, ...pe „actuarul districtual" din Sadagura, *Zahriszewski.*

Acesta, sosind în Boian, convocă la sine pe toţi vor-...nicii, juraţii şi „desetnicii" din acest sat şi din cătunele ...*...ncău*, *Hliniţa* şi *Lehuceni*, şi li porunci să înştiinţeze ...pe toţi locuitorii cari se plânseră mai nainte în faţa Pro-...copului districtual Procopovici împotriva preoţilor ro-...mâni pentru taxe de epitrahil prea mari, sau cari se simt ...în această privinţă păgubiţi sau jigniţi, că li stă în voe ...să prezinte pârile lor „actuarului districtual", sosit în ...scopul a-i asculta [3]).

„*Ziua de 14 Mai*", scrie acest *Zahriszewski* în pro-...tocol verbal al anchetei sale, „trecu, fără să se fi prezen-...tat cineva cu vreo plângere în această afacere. *In 15* ...*...* veniră vornicii cu deputaţii, şi cu toţii am aşteptat ...până ziua, ca să apară vreun pârâtor, *dar înzădar.* Spre ...*...* fu repetit ordinul către primar.

In 16 Mai se prezentară primarul cu oameni din ...toate părţile comunei, aducând feliurite plângeri privitoare ...la călcări de hotare, luare nedreaptă de locuri, ofense,

[1]) **Adresa** Consist. ep. către guvern No. 1468/56, la dos. cit. în Arh. Stat.
[2]) **Act. Prez.** guv. No. 2433/56 la dos. cit. în Arh. Stat. Cern.
[3]) **Act. Prez.** guv. 2433/56 la dos. cit. în Arhiva Stat. Cern.

dar nici un om nu veni cu vreo plângere pentru taxe de epitrahil împotriva preoţilor români. „Aşa trecură 3 zile, fără să se ridice măcar o singură jalobă *împotriva foştilor* preoţi din Boian, S. şi P. Andruhovici" [1]).

Din acest proces verbal al anchetei comisarului politic Zahriszewski, care fu întărit prin iscălitura proprietarului de moşie Ştefanovici şi a tuturor vornicilor, juraţilor şi desetnicilor din Boian, se vede atât de limpede, că *nu preoţii români* prin îngreuieri cu taxe pentru funcţiuni bisericeşti au provocat mişcarea sătenilor români din Boian împotriva bisericii lor strămoşeşti, ci agitaţiunile demagogice şi neruşinate ale papistaşilor galiţieni, mai ales însă ale preotului greco-catolic Chlibowicki, sprijinit în taină de administraţia politică, streină a Bucovinei din acele vremuri.

Spre a ilustra felul purtării provocătoare a agitatorului Chlibowicki împotriva Bisericii ortodoxe din Boian e deajuns să inducem următoarele cazuri tipice ca exemplu, după rapoartele parohiatului ort. rom. din Boian către Consistor:

In 5/19 Mai 1856, preotul Chlibowicki înmormântă un copil al parohianului ortodox „Toader Matches". Numitul preot unit promise părinţilor copilului mort, că-l va înmormânta după ritul ortodox-oriental, îl va duce în biserica ortodoxă şi-l va conduce spre îngropare în cimitirul ortodox, ca să nu fie despărţit de rudele sale [2]).

Preotul ortodox, aflând despre făgăduinţele înşelătoare ale lui Chlibowicki, interveni la subprefectura din Sadagura, că să fie scutit de amestecul nelegiuit al preoţilor de confesiune streină în afacerile sale parohiale.

Subprefectura dădu imediat un ordin în acest sens lui Chlibowicki. Dar acest preot unit nu respectă ordinul primit ci răspunse, că „nici o putere lumească nu-l poate împiedica în activitatea sa spirituală" [3]).
El merse la îngropăciunea copilului susamintit ca func-

---

[1]) Procesul verbal anexat act 2433/56 la dos. cit.

[2]) [3]) Rap. Parohiatului ort. din Boian către Consistor din 7/19 Mai No. 80., în Arh. Stat. Cern.

...ş-l conduse *târziu, pe la oarele 9 seara*, ca să ... de faţă mult popor, *la biserica romano-catolică*, ...ivă protestelor părinţilor copilului, cari se provocau ...omisiunea sa dată. Aici îl binecuvântă, apoi îl în...mânta în cimitirul ortodox [1]).

In 5 Aprilie 1856 Chlibowicki ordonă desetnicilor ...ile şi Dimitrie Ciobotar să umble din casă în casă ... să porunciască sătenilor ortodocşi ca să apară cu toţii ... biserica romano-catolică la spovadă, amenințându-i, ... cei ce nu vor urma acestei porunci, vor fi siliţi la ...easta cu „execuţie militară de 1 fl. pe zi“ [2]).

Mulţi dintre săteni, siliţi de această amenințare, apărură ... biserica rom. catolică, unde fură imediat înscrişi între ... ce au trecut la unie [3]).

Cu toate aceste abuzuri şi terorizări săvârşite de ...libowicki, subprefectul Rogalski din Sadagura înain...ză guvernului ţării în 14 Iunie 1856 procesul verbal ...pre „ancheta“ secretarului său Zahriszewski din 16 ... aceluiaş an, însoţindu-l cu un raport din partea sa, ...are spune, că *„toate acuzele aduse preotului Chlibo...ă, că ar încerca prin promisiuui false să înduplece ...creştinii neuniţi (ortodocşi) de a trece la biserica de ...greco-catolic, după constatările anchetei, nu sunt ... pe adevăr“* [4]).

...ată cătă făţărnicie şi lipsă de cinste din partea ... fanatic diregător strein, care proteja prin rapoarte ... de adevăr abuzurile şi samovolniciile cele mai ...nate ale agitatorului galiţian Chlibowicki împotriva ...ii ortodoxe a Bucovinei.

...cestui raport către guvernul provincial din Cernăuţi ...ătură Rogalski şi o adresă primită dela decanatul ... din Cernăuţi, prin care Consistorul Mitropolitan ... din Lemberg împuternicia pe preotul Chlibo... *„să facă adeseori escursiuni la Boian, şi la ...ţă, să pliniască funcţiunii preoteşti-spirtuale nu*

...) ...) ...) Rap. Parohiatului din Boian din 4/16 Mai 1856 No. 77, către ...protopresviteratul ind. la dos. cit. în Arh. Stat. Cernăuţi.

...) Rap. lui Rogalski către guvern, din 14 Iunie 1856 No. 5196 la actul ...guvern. No. 2752 în Arh. Stat. Cern.

numai pentru creştinii cari au făcut de fapt trecerea, ci şi pentru credincioşii ortodocşi, cari au anunţat numai că voesc să treacă la unie cu biserica romano-catolică [1])".

„*Ancheta despre îngreuerile cu tacsele de epitrahil,* — spune mai departe Rogalski în raportul său către guvern —, *fu întreruptă din cauza indolenţei pârâtorilor înşişi,* după cum arată procesul verbal anexat [2])".

Dovezile înşirate până aici, cumcă *nu învinuirile* aduse preoţilor români, *ci numai agitaţiuniel demagogice şi samovolniciile preotului galiţian, rutean şi greco-catolic, Chlibowicki,* secundat şi *sprijinit de slujbaşii streini ai stăpânirii austriace din Bucovina,* au provocat şi au susţinut până la sfârşit mişcarea religioasă de răzvrătire a ţărănimei române din Boian în anul 1856, ni le completează şi ni le înfăţişează în chip evident o adresă oficială a episcopului Eugenie Hacman din 21 Mai 1856, către guvernul Bucovinei".

Iată ce spune episcopul în această adresă:

„Când mi s'a adus la cunoştiinţă din partea guvernului ţării, că o parte mare a comunei ort. or. din Boian voeşte să treacă la religia greco-catolică din cauza abuzurilor parohului ei, am întrebuinţat imediat toate mijloacele de cari dispuneam, spre a linişti spiritele agitate. Am destituit din funcţiunile lor pe preoţii căzuţi în disgraţia comunităţii parohiale, încredinţând păstorirea sufletească altor preoţi, cu totul neamestecaţi în această afacere.

„După cursul firesc al lucrurilor ar fi trebuit deci să înceteze orice agitaţie în comună luându-şi cursul obicinuit.

„Această aşteptare însă nu s'a împlinit. Când am luat aceste măsuri nu cunoşteam încă împrejurarea însemnată, că comuna a întreprins o acţiune vie, spre a-şi revindeca dela moşierul Ştefanovici nişte foloase comunale, şi că preotul greco-catolic Chlibowicki din Sadagura a oferit sătenilor sprijinul său în această întreprindere, cu con-

---

[1]) [2]) Rap. cit. al lui Rogalski.

ei să treacă la biserica greco-unită. Căci dacă ut mai nainte despre acest chip nou de a face , şi nu abia dupăce a fost pus în uimire întregul fi ştiut fără îndoială, să-mi cumpenesc hotărîte în această împrejurare însemnată. Dar ţânta care năzuia comuna sub pretextul unei nemulţumiri ceşti era afară de sfera puterilor mele.

„Regret deci, că m'am mărginit numai la numirea preoţi noui pentrn Boian, părinţii *Apostolo Lu-* şi *Olimpie Chiseliţă*, şi la trimiterea spiritualului arial Teoctist Blajevici, spre ajutorul lor, îndăto-i să întrebuinţeze numai mijloace spirituale spre a asupra celor seduşi. Aceşti preoţi şi-au făcut oria pe deplin. Dar faţă de privirea neclintită a vrătiţilor cătră foloaselc materiale, făgăduite de preotul bowicki, care li-a mai făgaduit încă şi o scutire de pe 3. ba chiar pe 7 ani, învăţăturile şi poveţuirile au trebuit să răsune ca glasul unor vorbitori în pustie.

„Consistorul n'a întârziat de a aduce la timp la ştiinţa guvernului c. r. al ţării toate aceste întâmplări comnua Boian, rugând ajutor în repeţite rânduri şi stenţă.

„Dar până acuma încă n'a avut ferecirea de a se de vreo dispoziţiune potrivită şi cu izbândă.

toate că s'a ordonat în 5 Mai oficiului distri- Sadagura ca să susţină cu mai multă energie ordinea în Boian, totuşi acestea se distrug pe ece tot mai mult.

„Deşi oficiul districtual a interzis, spre acoperirea preotului Chlibowicki, din caz în caz la ce- parohiatului ortodox din Boian, de a se amesteca epturile parohiale ale bisericii ortodoxe, totuş diregătorie tolerează aceste abuzuri chiar sub el.

„Situaţia haotică, produsă astfel în Boian, m'a durut şi m'a îndemnat în sufletul meu, să plec însumi locului, spre a readuce oamenii la sentimente paci- prin influenţa mea de arhipăstor, dupăce mi-aş fi drum spre inimele lor printr'un serviciu divin so-

lemn şi prin predică. Dar preotul greco-*unit Chlibowicki*, a distrus bunele intenţiuni ale credincioşilor, *umblând personal* pe la casele lor, după cum e obicinuit, sau trimiţând pe oamenii săi, ca să-i sfătuiască să nu vină la serviciul dumnezeesc al meu, ci să meargă la biserica lui.

„Aşa se făcu, că abia a patra parte a comunei parohiale apăru la serviciul divin celebrat de episcop.

„Nu mă îndoesc deloc, că această stingherire a fost înfăptuită de numitul preot, precum nu se va îndoi *nici un om care cunoaşte* mahinaţiunile perfide ale lui Chlibowicki şi ştie, că *acest preot nu s'a ruşinat să ţină calea credincioşilor*, dintre cari nici unul nu-i aparţinea lui, fiindcă nici o trecere n'a aflat loc, nelăsându-i să vină la *cvartira mea* după dorinţa lor, ci împiedicându-i la poarta curţii boereşti, unde s'a postat.

„Un cioban ar face astfel de fapte. Dar nici un preot cinstit nu s'ar fi pus la pândă ca un spion, spre a afla dela oamenii duşi în rătăcire de dânsul, ce fel de învăţături li-am dat oamenilor veniţi la mine, spre-liniştirea şi mângâierea lor, ca apoi el să le paraliseze şi să le declare de false.

„Ce purtare mişelească din partea lui Chlibowicki, care a cutezat aceasta în faţa unui episcop şi înaintea ochilor şefului oficiului districtual (subprefectului), *care-i ordonase să plece acasă imediat, iar el* (Chlibowicki) *îi răspunse, că a venit încolo* la Boian *spre a-şi împlini o datorinţă preoţiască*, şi ***că puterea lumească n'are să-i prescrie nici o normă de conduită.***

„Şeful Oficiului districtual Rogalski seamănă să ţie aceste vorbe de adevărate. Căci făcându-i eu observarea, că în Boian nimeni n'a trecut la biserica occidentală de ritul unit, el rămase totuşi la părerea sa, că preotul Chlibowicki nu poate fi oprit de a sta în legătură cu credincioşii credinţei ortodoxe-orientale, deoarece prezenţa sa aici poate fi privită şi ca o misiune.

„*Prin urmare, e evident*, că *şefului districtual*, d-l *subprefect Rogalski*, care însuşi trece peste ofensa adusă unui episcop, *nici prin cap nu-i trece, să se pună ca-*

...ţiunilor arogante şi nelegiuirilor şi samovolni-... Chlibowicki.

...de remarcat, că preotul unit Chlibowicki inter-...a drepturile şi privilegiile, concese bisericii romano-...e prin concordatul cel mai nou, aşa cum îi place lui. ...nalta administraţie a Statului nu poate să admită ...cum acestfel de interpretare şi de aplicare a le-... prin care s'ar zdrunciuna şi s'ar nimici ordinea ...iştea cetăţenească a Statului.

„Prezidiul c. r. al guvernului ţării desigur că nu ...eapa din vedere, *ce s'ar întâmpla cu pacinica Bu-..., dacă clerul meu* ar proceda atât de necruţător ...triva credincioşilor de altă confesiune, precum află ...bine să o facă în ţara aceasta preoţimea unită, *de-... şi acuma*, cu toată puterea unui fanatizm fără mar-... Şi ca să nu fie împins clerul meu spre o astfel ...situaţie, e de neapărată trebuinţă, să se pună zăgaz ...ui fanatism al preoţimei unite, ce se întinde tof ...mult.

„Căci *nu pot dăinui lungă vreme, şi nici nu pot ...cinste bisericii romano-catolice rezultatele obţinute ...mijloacele mizerabile*, întrebuinţate de preoţimea ...pentru a face *prozeliţi*, sfidând orice bunăcuviinţă ...ele moravuri, fiindcă aceste rezultate nu se înte-... pe convingerea religioasă, singura temelie solidă ...dinţei.

„Sunt convins, că multiplele conflicte, jignitoare şi ...loase chiar şi pentru jidovi, precum şi ciudăţe-...deşanţate din Boian nu s'ar fi întâmplat, dacă şeful ...lui. districtual Rogalski s'ar fi opus cu seriozitate, ...cum avea dătoria, purtării râmătoare a lui Chli-..., scutind comuna de înşelăciune din partea acestuia ...drumând-o simplu pe calea legii în afacerea uniei.

„Dacă cei nemulţumiţi ar dori trecerea la unie nu ...cu gura ci şi cu inima, atunci ea s'ar fi înfăptuit ...de aceste mişelii, iar pacea şi ordinea n'ar fi ...părut nici o clipă.

„Dar Rogalski s'a silit aşa de puţin să susţină cu ...tare liniştea şi ordinea din Boian, — contrar or-

dinelor primite dela guvern, — încât preotul Chlibowicki nu numai că n'a încetat niciodată de a înşela comuna, ci a putut cuteza chiar în prezenţa lui Rogalski, să pună piedeci prin mahinaţiunile sale influenţei mele personale deacolo, şi să-şi joace jocul său obraznic spre a mă înjosi şi astfel spre a-şi bate joc de cultul ps care-l reprezint.

„Iar d-l subprefect Rogalski, când i-s'a adus eceasta la cunoştinţă, nu s'a ostenit câtuşi de puţin măcar, să întoarcă înapoi pe agitatorul lipsit de onoare Chlibowicki, prins cu fapta învederată, din comuna unde n'are ce căuta, şi astfel să lase drum liber poporului să vie la mine.

„Pe lângă aceasta numitul subprefect, care a fost martor ocular la desfăşurarea anchetei oficiale, a manifestat chiar dela începutul acestei anchete o *atitudine atât de domolită* şi bătător la ochi *de nepotrivită* cu seriozitatea tratativelor, şi a ştiut să tărăgăneze însuşi anchetările prin 3 săptămân·, fără nici un motiv, dorind prin acestea ca flăcările să se înalţe cât mai sus peste acoperişul casei aprinse.

„Din aceste motive mă simt îndemnat să ţin pe Rogalski de părtinitor şi preocupat în această afacere, iar din cauza prieteniei sale intime şi cunoscute cu moşierul Stefanovici din Boian nu-i pot atribui acea independenţă, ce ar putea asigura comisiunii de anchetă în orice privinţă dreptatea şi obiectivitatea dorită.

„Urmând acestor convingeri, *invit de urgenţă* onor. Prezidiu al guvernului ţării, *să îndepărteze imediat pe preotul unit Chlibowicki, nu numai din Boian, ci să ordoneze cele cuvenite, ca acest preot să părăsiască cu totul dieceza mea, pentrucă el şi-a permis de mai multe ori nu numai de a se băga în drepturile bisericii ortodoxe-orientale, ci a inzultat chiar şi cultul pe care-l reprezint. E dătoria mea deci de a cere satisfacţie pentru biserica ofensată în persoana mea.*

„Deasemenea cer îndepărtarea subprefectului Rogalski dela conducerea comisiunii de anchetă în afacerea religioasă din Boian, şi predarea acestei funcţiuni

Toate protestările episcopului Hacman şi a con-
său împotriva acestor ilegalităţi nu fură deloc
în seamă nici de autorităţile mai înalte *centrale*
ena, nici de Consistorul Mitropolitan gr.-cat. din
berg, şi nici de organele administrative din Bucovina.
Aceasta se cunoaşte din următoarea adresă des-
tă, şi amărîtă a episcopului Hacman din 25. Fe-
rie 1857 către guvernul Bucovinei:

„Preotul Chlibowicki continuă mai departe, ca
până acuma, a viola drepturile Bisericii ortodoxe
amestecul său neîndreptăţit în funcţiunile paro-
lui ort. or. din Boian, şi la astfel de prilejuri, la
vaza şi autoritatea preoţiască se compromite în
cel mai extrem, îşi permite a batjocuri Biserica
odoxă în public şi în chipul cel mai desprefuitor prin
be ca acestea, că „Grecii se află în mare eroare,
zând că numai biserica cea neunită şi cea moscovită
fi cea adevărată, căci biserica cea întemeiată de
tru în Roma e mai mare decât cea întemeiată de
tos". Astfel îşi arată el marea sa foame după cre-
loişii parohiei ortodocse din Boian.

„In urma acestor întâmplări, şi având în vedere
că toate intervenţiile Guvernului ţării la Consistorul
olitan gr. cat. din Lemberg pentru îndrumarea
lui Chlibowicki spre calea legii au rămas fără
mă simt nevoit a ruga onor. Prezidiu al Guver-
r. să-mi arete mijloacele şi căile, *cum aş putea*
eu şi Consistorul meu de prigonirea aproape gre-
din partea lui Chlibowicki şi *cum să-mi eliberez*
ca mea de insultele sale şi de încălcarea drep-
ei.

„Ar fi timpul suprem ca Guvernul c. r. să pună
în sfârşit acestor scandaluri, cari durează necon-
de-un an de zile, şi pe cari le oferă Chlibowicki
mei Boian şi mijlocit populaţiei ortodoxe a Buco-
stârnind în toată ţara şi în toate clasele sociale
populaţiei o indignare mare şi o discordanţă adâncă.

„Guvernul ar încerca astfel să potoliască nemulţu-
şi turburarea generală, cu atât mai degrabă, că

şi interesele bine înţelese ale Guvernului c. r. şi binele Statului reclamă de urgenţă stăvilirea, cu mână tare şi în scop hotărît, a acestor referinţi deplorabile, cari ameninţă cu nimicire desăvârşită *încrederea* şi *iubirea*, aceste două proptele ale binelui cetăţenesc" [1]).

Această adresă a Consistorului episcopesc ort. fu trimisă din partea guvernului Bucovinei subprefectului din Sadagura, ordonându-i-se acestuia să *„influenţeze cu precauţiune"* asupra lui Chlibowicki, *„ca să se ţină de dispoziţiunile legale, până-ce va sosi hotărîrea împărătească în această controversă reciprocă"* [2]).

Dar lui Chlibowicki nu-i păsa de ordinele date de guvern numai de ochii lumii, ci-şi urmă mai departe agitaţiunile şi abuzurile sale, ştiind că propaganda sa e aprobată de dirăgătoriile politice şi bisericeşti catolice mai înalte.

III.

Faima propagandei catolicismului greco-unit galiţian împotriva Bisericii ortodoxe din Bucovina se răspândi până'n Viena, inima Austriei.

Presa vieneză începu, prin Mai 1856, o polemică interesantă pe această temă. Ziarele politice mai însemnate ale Vienei se împărţiră în *două tabere* discutând şi judecând asupra mişcării religioase din Boian. Unele susţineau mai mult sau mai puţin punctul de vedere al legalităţii în această afacere, coudamnând propaganda agresivă a catolicismului faţă de Biserica ortodoxă din Austria, şi în deosebi din Bucovina, iar altele apărau şi sprijineau acţiunea catolicilor galiţieni din Bucovina.

Mai ales ziarul semioficios *„Österreichische Volkszeitung"* publică articole, trimise de corespondenţi nenumiţi din Cernăuţi, cari aveau tot interesul să zugrăviască agitaţiunile nelegiuite şi fanatice ale lui Chlibowicki îm-

---

[1]) Raportul Consist. ort. din 25 Febr. 1857, anex. la act. Prez. Guv. No. 1063 la dos. cit. în Arh. Stat.

[2]) Act. Prez. Guv. No. 10531/57, ibidem.

Bisericii ortodoxe pentru cercurile conducătoare şi autorităţile centrale din Viena, *ca „o trecere voe a comunei Boian la catolicism"*, şi a o pre- ca un *„fapt îndeplinit"* şi *„legal"*, demn de sprijinul factorilor competenţi ai Statului catolic austriac.

Astfel publică acest ziar în N-rul din 25 Mai 1856 toarea notiţă tendenţioasă despre afacerea religioasă Boian:

„In 18. l. c. episcopul Hacman plecă, împreună cu profesor de Teologie, la Boian, spre a abate pe foştii diecezani dela intenţiunea lor.

„Se prezentară vreo 60 oameni dintre aceia, cari încă s'au fost hotărît pentru unie.

„Urmarea a fost, că chiar şi dintre aceştia sau mai apoi încă 40 persoane pentru trecerea la unie, astfel stau acuma 400 familii la pragul slujbei dumne- catolice; participarea lor desăvârşită însă e împiedi- încă prin anumite întârzieri [1])".

Österreichische Volkszeitung, fu combătută însă în chestiune de către ziarul vienez *„Wanderer"*, care în 5 lunie 1856, sub titlul de „Trecerea la unie greceşti din Boian" următoarea corespondenţă auţi:

rea publicată mai întâi de „Wanderer" şi repro- şi de către alte ziare vieneze, între cari şi de hische Volkszeitung", despre trecerea la unie a luni însemnate a comunei româneşti Boian e lă bazată pe adevăr, care însă fu povestit prea într'un chip supraficial.

această cauză merită să fi discutat mai deamăruntul enii români din fruntaşa comună Boian, cari de ândul se ceartă cu dominiul lor de odinoară pen- unea unor câmpii considerabile şi a unui imaş, reclamă pentru sine, şi nemulţumiţi întru-câtva ţiunile parohului lor de ritul ortodox de până crezură, că printr'o schimbare a confesiunii îş

[1]) cit. la dos. „Bolaner Religionsübertritt" în Arh. Stat. Cern.

vor realiza mai uşor pretenţiunile lor susamintite împotriva proprietarului moşiei din Boian, şi se vor face astfel părtaşi şi de ocuparea unei parohii mai puţin costisitoare.

„Aceste perspective, făcute şi mai ispititoare *prin promisiunea unei scutiri de biruri* pe 3 ani, ba chiar pe mai mulţi ani, precum şi *a unei bisericii noui*, mult mai frumoase, şi *a altor foloase* bătătoare la ochi, să fi îndemnat o parte a comunei Boian de a-şi exprima dorinţa să fie primită în sinul bisericii greco-unite.

„Dar scurtă vreme după exprimarea acestei dorinţi, *cei mai mulţi dintre cei ce au iscălit că trec la unie*, după ce fură luminaţi asupra adevăratei situaţii, au *început a-şi retrage paşul făcut prea grăbit* şi a se împăca iarăşi cu biserica mamă.

„Dar nu-şi putură împlini acest gând, căci acum *li se spune, că exprimarea dorinţei lor de a trece la unie e trimisă deja Impăratului, şi cei ce şi-ar retrage-o s'ar face vinovaţi de ofenza Majestăţii împărăteşti, şi astfel ar trebui să se aştepte la o pedeapsă grea.*

„Mustraţi de conştiinţă şi de groaza pedepsei, şi nefiind în stare a afla o cale mijlocitoare între biserică şi monarh şi între convingerea şi folosul lor pământesc, bieţii săteni, în încurcătura lor, începură târguieli cu conştiinţa lor puţin religioasă, cari continuă încă, fără să se poate prevedea cu siguranţă deznodământul lor.

„Această întâmplare a fost de mai multeori până acuma obiectul unor plângeri cătră Guvernul provincial din partea P. Sf. Episcop ort. orient. al provinciei noastre.

„Intreaga Bucovină priveşte în aşteptare încordată spre efectul acestor plângeri şi spre originea ciudată şi regretabilă şi cursul întreg al acestei treceri încă nehotărîte.

„Cu acest prilej trebue să ne îndreptăm mai ales împotriva ziarului „*Österreichische Volkszeitung*“ care, în loc să observe în această luptă o atitudine mijlocitoare, toarnă *olei peste flăcări. Acest ziar politic, numind Biserica greco-orientală*, care numără în Austria 3½ milioane de credincioşi, *o biserică „schizmatică“, uită* principiul

îndreptăţiri a tuturor bisericilor în Stat precum şi că ambele biserici, cea greco-orientală şi cea romano-catolică se acuză reciproc de sute de ani de schizmă".

„Ceiace e permis însă teologului din punct de vedere dogmatic, *n'are voe să o facă nici într'un caz politica*, care pleacă dela punctul de vedere al *utilităţii*, şi cu atât mai puţin sub împrejurările actuale.

„Dar nu numai în lăuntrul Ţării e aşteptată cu nerăbdare atitudinea în această controverză a celor două biserici, dintre cari una e aici în majoritate covârşitoare faţă de cealaltă.

„După toate probabilităţile se va întâmpla, că *sfârşitul acestei certe se va socoti foarte mult la organizarea viitoare a situaţiei religioase a diferitelor confesiuni din Moldova şi Valahia. Căci e lucru ştiut, că pilda dată de cei mari aţâţă prea uşor mania de a imita la cei mai mici.*

„Deci nu stăm deloc la îndoială de a da curs acestei lămuriri a corespondentului nostru, în ziarul nostru cu atât mai degrabă, că afacerea încă nu e hotărîtă [1])".

IV.

Pe la începutul anului 1857 indignarea întregei populaţiuni ortodocse-române din Bucovina împotriva agitaţiunilor, abuzurilor şi batjocurilor din partea preoţimei catolice-unite faţă de Biserica ortodoxă îşi ajunse culmea. Biserica noastră strămoşească se afla în cea mai mare primejdie nu numai în Boian, ci în Bucovina întreagă. Toate protestele, intervenţiile şi memoriile episcopului Roman şi ale Consistorului său, înăintate diregătoriilor bisericace mai înalte, ba chiar şi Curţii imperiale din Viena, rămaseră fără nici un efect binefăcător pentru Biserica noastră.

Sub aceste împrejurări *toată boerimea română din Bucovina întreagă* se hotărî să sară în ajutor episcopului şi clerului ortodox întru apărarea bisericii noastre strămoşeşti împotriva uneltirilor şi prigoanelor veneticilor galiţieni uniţi.

[1]) „Wanderer" Nr. 255/56 la dos. cit. în Arh. Stat. Cernăuţi.

In 15 Februarie 1857 boerii români se adunară din toate ţinuturile bucovinene *la Cernăuţi.* Aici ei compuseră şi votară un memoriu, pe care-l iscăliră toţi şi-l trimiseră direct către Impăratul Franz Iosef I. la Viena, cerând scutul împărătesc pentru Biserica ortodoxă a ţării.

E prea interesant acest document, care ne dă o icoană preţioasă a acestor vremuri de prigoană şi de umilire a neamului românesc din Bucovina din partea stăpânirii vitrege austriace şi a străinilor oploşiţi la noi, decât să rămâie îngropat şi dat uitării între hârtiile mucegăite ale stăpânirii de tristă amintire.

De aceia îl voiu reda în întregime în şirele următoare.

„Majestatea Voastră c. c. !

„Locuitorii ducatului Bucovina, de când au ajuns sub cutele scutitoare ale Statului imperial austriac, au privit totdeauna de o datorie păstrarea credinţei şi a devotamentului lor faţă de Inaltul lor Monarh, în care stimează personificarea ordinei de Stat.

„Aceasta au dovedit-o ei printr'o supunere şi împlinire, fără de păreche, a datorinţelor lor cetăţeneşti şi printr'un spirit de jertfă, totdeauna gata de a urma chemării Impăratului în cele mai grele împrejurări ale vremii.

„O privire la trecutul celor 80 de ani de stăpânire va dovedi cu prisosinţă, că Bucovinenii n'au fost faţă de nici un popor al Monarhiei mai pre jos întru manifestarea sentimentelor lor patriotice.

„O durere nemărginită a trebuit deci să cuprindă sufletele credincioşilor străvechii Biserici ortodoxe-orientale a ţării, care formează majoritatea populaţiei acestei provincii, văzând, că, cu toată credinţa lor probată, cultul religios, moştenit dela strămoşi ca o comoară scumpă, e lăsat la cheremul agitaţiunilor demagogice ale unui fanatism ce dispreţueşte orice lege, ţinând la prozelitismul cel mai odios şi nici decum compatibil cu liniştea şi ordinea publică.

„Biserica ţării noastre a ajuns pe neaşteptate obiectul celor mai primejdioase uneltiri din partea unor indivizi,

cari se numesc „misionari ai bisericii greco-catolice", de fapt însă abuzează de acest nume.

„Sate pacinice ortodoxe-ortentale sunt aţâţate la răzvrătire împotriva păstorilor lor sufleteşti. Cea mai mică neînţelegere dintre o comună parohială şi parohul ei se exploatează pentru scopul lor. Cea mai slabă scântee se aţâţă într'o flacără pustiitoare. Populaţia sătească, nebănuitoare şi scoasă din minte prin făgăduinţi materiale condamnabile, sau prin infricări formale, *e silită să se lepede* de biserica sa strămoşească, şi cei seduşi în acest chip sânt constrânşi a cere primirea lor, ca parohiani noui, greco-catolici, sau aşa numiţi „uniţi", de către aceşti pretinşi misionari, cari, chiar înainte de trecerea obţinută prin înşelăciune, se bagă în chip nelegiuit şi samovolnic în drepturile şi funcţiunile păstoriei ortodoxe-orientale.

„Cu adânc respect subsemnaţii privesc religiunea nu numai ca un mijloc de mântuire, ci şi ca un fundament moral indispenzabil pentru caracter.

„Vai de *omul care se leapădă de credinţa sa moştenită dela părinţi.* Acel om, pierzând orice proptea morală şi nefiind supus sincer nici credinţei sale vechi nici celei noui, e expus celei mai crude vrajbe lăuntrice, şi astfel rămâne toată viaţa sa o minge de joc al patimilor sale, şi devine nu numai un fiu perdut al bisericei sale îndurerate, ci va fi *şi un cetăţean rău,* căci pentru dânsul totul, chiar şi lucrurile cele mai sfinte sunt vânzătoare. Un om de acest fel nu se va putea avânta nici când la conştiinţa unui patriotism gata la orice sacrificiu.

„Această stare jalnică a Bisericii dominante a Bucovinei nu aduce nimăruia nici un câştig. Căci o astfel de trecere confesională, căşunată prin făgăduinţa unor foloase lumeşti, prin ameninţări şi intimidări, iar nu prin puterea unei convingeri oneste în marginile legii, e fără valoare şi nu poate aduce nouii biserici nici cinste deosebită şi nici întărire.

„Această situaţie e însă o perdere dureroasă pentru Biserica ortodoxă-orientală a ţării, ai cărei credincioşi se corump în felul acesta, spre a-i determina să se clatine

şi să se înstreineze de vechea lor credinţă, spre a fi înglobaţi apoi la un rit strein.

„Acest fapt umple sufletele tuturor credincioşilor acestei biserici de cea mai vie îngrijorare, şi impune tuturor proprietarilor de moşii, mai jos iscăliţi, din Bucovina datoria, spre binele bisericii lor strămoşeşti strâmtorate, de *a invoca graţia Prea înaltă a libertăţii religioase, un drept preţios* de care, — o recunoaştem mulţumitor, — s'ă folosit Biserica noastră în chip neştirbit până acuma, şi care fu acordat pentru totdeauna Bisericii ort. orient a ţării *prin cuvântul împărătesc al* Maiestăţii Voastre Apostolice din anul 1851 (Patentul Prea Inalt din 31 | XII 1851.), precum şi prin cel al glorioşilor Înaintaşi ai Măjestăţii Voastre dela începutul domniei lor asupra acestei ţări.

„Binevoiască Maiestatea Voastră i. r. Apostolică a îngădui prea supuşilor credincioşi ai Bisericii ort. orientale a Bucovinei să supună la treptele Inaltului Tron împărătesc, aşezat pe temelia de fer a dreptăţii, expresia marei lor temeri de o dispoziţiune a Ministerului de Culte din 7 Iuli 1855 No. 10.194, care a înrăutăţit numai această stare de lucruri.

„O neînţelegere, izbucnită anul acesta într'o comună rurală a acestei ţări, între săteni şi între păstorul lor sufletesc, îndemnă o mică parte dintre ei, să-şi anunţe intenţia de a trece la Biserica greco-catolică.

„Legea însă (Decretul ministerial din 30 Ian. 1849) cere pentru valabilitatea trecerii confesionale *o declaraţie individuală* în acest caz, *repetită de două ori în faţa parohului local şi în prezenţa duor martori.*

„Comunei parohiale din Boian, care, după înlăturarea motivelor ei de plângere, s'a împăcat iarăşi, demult, cu biserica sa veche, i s'a atras atenţia asupra acestei cerinţi a legii pentru valabilitatea oricărei treceri confesionale din partea unei comisiuni, anume alcătuite spre acest scop de către Guvernul provincial al Bucovinei.

„Comuna parohială însă a crezut, că nu mai are trebuinţa să se folosească de ea.

„Astfel vechea pace religioasă fu iarăşi restabilită în Boian şi liniştea se sălăşluise din nou în comună.

„Dar deodată credincioşii Bisericii ort. orient. fură înspăimântaţi prin ordinul Ministerului din 7 Iuli 1856 No. 10.194, prin care se porunci, împotriva dispoziţiunilor clare ale legii din 30/I 1849, să se trimită la Boian altă comisiune, care, în lipsa unei declaraţii a voinţei de trecere confesională, repetite de două ori în faţa preotului vechi, să facă o simplă întrebare protocolară între membrii comunei parohiale, cari ameninţaseră la început cu trecerea.

„In tot cursul uneltirilor duşmănoase împotriva Bisericii ortodoxe-orientale a Bucovinei şi a subminării ei din partea clerului greco-catolic, *credincioşii* acestei biserici, deşi într'o situaţiune atât de supărătoare, *nu-şi perdură nici decum încrederea* lor plină de curaj şi de convingere că dreptatea e pe partea lor, *în Atotoţputernicul Dumnezeu, şi în scutul* Guvernului Statului austriac.

„Cu atât mai crudă însă li-a fost durerea căuzată de acest decret Ministerial, care cuprinde în sine o abatere deosebită dela legalitate în dauna cultului lor, şi ameninţă în chipul cel mai primejdios existenţa bisericii lor, care fu garantată odinioară prin înalta graţie Impărătească şi prin legile Statului. Astfel se întăreşte *mulţimea* în părerea rătăcită, răspândită cu hărnicie din partea adversarilor, că autorităţile publice ar fi dispuse, acuma după încheerea Concordatului (cu Vaticanul), să lase Biserica ort. orientală fără nici un scut, în voia sorţii, permiţând Bisericii greco-catolice, preferate, să se înalţe peste ruinele ei (a Bisericii ort.).

„Majestatea Voastră 1. r. !

„Noi, supuşii credincioşi ai bisericii dominante a Bucovinei, am încerca înzădar să ni exprimăm prin cuvinte sentimentele noastre de temere şi de îngrijorare, de cari suntem cuprinşi în faţa primejdiilor tot mai mari, de cari e ameninţat cultul nostru din partea Bisericii greco-catolice.

„Urmând însă îndemnului conştiinţei noastre ţinem

de o dătorie să ne apropiem cu adânc respect de treptele Prea Inaltului Tron Impărătesc, spre a ni arăta cu încredere fiască inimii iubitoare a Majestăţii Voastre Apostolice durerea noastră nemărginită.

„Căci nici când n'am putea să abandonăm gândul fericitor, că *grelele încercări ale bisericii* noastre s'au *abătut asupra ei fără ştirea Majestăţii Voastre.*

„Nicicând, până la ultima noastră suflare, n'am putea lepăda credinţa noastră, izvorul singurei noastre mângăeri, că Majestatea Voastră Apostolică nu va refuza gestul de dreptate şi de graţie ce-l cerem *pentru credinţa veche creştină a unui popor credincios, care ţine la ea cu toată puterea şi ardoarea unei convingeri religioase moştenite şi o venerează ca pre bunul său cel mai preţios, care i-i mai scump şi mai drag decât însăşi viaţa. Această credinţă* e *pentru neamul nostru cu atât mai sfântă*, că *ea singură numai l-a luminat* şi *l-a mângăiat în cursul lungei nopţi a unui trecut barbar*, şi *singură ea* numai *a salvat de peire pe mărturisitorii ei credincioşi* în mijlocul nenumăratelor *primejdii*, cari îi ameninţau cu înghiţirea deatâtea ori în cursul veacurilor, în lupta lor cu necredinţa, *mijlocindu-li scutul minunat al lui Dumnezeu Celui Atotputernic şi Atotîndurat. Fie-ne deci preagraţios îngăduit*, pe lângă exprimarea dragostei noastre adânci pentru sfântul nostru cult religios şi a agitării înspăimântătoare şi dureroase, de care fu cuprinsă întreaga populaţie a Bucovinei, aparţinătoare Bisericii ortodoxe-orientale a ţării acesteia, *să întemeiem, noi credincioşii boeri, rugămintea noastră aceasta, pe convingerea* adâncă, *că numai o zugrăvire* inexactă a situaţiei adevărate a chestiunii din partea primei anchete locale a putut prileji năcazurile momentane ale Bisericii ţării noastre, şi că indiferentismul religios nu poate fi aprobat nici de forul intern al conştiinţei, nici de către cel al Statului.

„Cu cea mai neclintită *încredere* în îndurarea şi graţia Majestăţii Voastre Apostolice î. r., arătată deatâteaori faţă de Bucovina, *cu încredere în virtutea domnitoare*, înăscută Inaltei Case imperiale, *şi a iubirii de*

dreptate, dătătoare de fericire, *care face parte egală de stimă* şi consideraţiune religiei moştenite *a fiecărui popor* al Monarhiei, ajuns sub stăpânirea **Austriei, şi bazându-ne** pe adânca evlavie, sădită de **Providinţa cea** Atotîndurată în Casa glorioasă de Habsburg, **spre fericirea** popoarelor încredinţate sceptrului Ei ca o **moştenire** netrecătoare, *cutezăm, credincioşii boeri ai Bucovinei, să recomandăm ameninţata noastră credinţă strămoşească scutului ocrotitor*, garantat prin cuvântul **împărătesc al** Majestăţii Voastre Apostolice, şi cerem: *Interzicerea şi pedepsirea* preagraţioasă *a oricărui chip nelegiuit de a face prozeliţi din partea clerului greco-catolic, desfiinţarea decretului Ministerial amintit, din 7 Iuli* 1856 **No.** 10.194, *observarea strictă a legii privitoare la trecerile confesionale, şi restabilirea păcii religioase, zdrunciunată în Bucovina întreagă*".

„Cernăuţi în 15 Februarie 1856." [1])

Iscălesc apoi următorii boeri: „*Doxachi de Hormuzachi*, Teodor cav. de Buchenthal, Ioan de Criste, *Nicolai* de *Flondor*, *Alexandru baron Petrino*, Mihael cav. de Zotta, Emanuel cav. de Stârcea, Nicolai Costin, Alexandru de Grigorcea, George Popovici, Ioan Costin, *Gheorghe Hormuzachi*, Alecu Popovici, Alexandru Costin, Dimitrie Popovici, Mihail Flondor, Gheorghe Calmuţchi, Ioan Gojan, Nicolai şi Constantin Vasilko, Ioan Vasilko, Mihalachi Cocea, Nicolai de Baluşescul, Mihail Gojan, Ioan Zotta, Ilie Wasilko, „căpitan de cavalerie, cavaler al mai multor ordine", Luis conte Logothetti, Ioan Lupul, Constantin cav. de Zotta, Vasile Grigorcea, Vasile de Zotta, Vasile cav. de Semaca, Dimitrie Kalmuschi, Andrei de Gafenco, Gh. de Flondor, Teodor Lupu, Dimitrie de Perjul, Ioan de Mustaţa, Oto de Petrino, Iordachi baron de Wasilko-Sereţchi, Grigore Gojan", şi 3 nume indiscifrabile [2]).

Dar zădarnică a fost rugămintea desperată a celor 45 boeri români ai Bucovinei deatunci către împăratul

---

[1]) Trad. după actul orig. germ. la dosarul „Bojaner-Religionsübertritt" în Arhivele Statului Cernăuţi.

[1]) După act. cit. orig. în Arh. Stat. Cern.

dela Viena pentru luarea în scut a bisericii ortodocse a ţării noastre împotriva prigoanelor şi samovolniciilor din partea clerului galiţian greco-catolic, şi împotriva călcării legilor Statului şi a silniciilor din partea stăpânirii ausriace civile. Inzădar se umiliră boerii noştri deatunci, încrezându-se în „iubirea de dreptate" neexistentă a Habsburgilor falşi, şi scriind cu litere de aur numele împăratului pe memoriul lor, al cărui efect a fost numai o desamăgire crudă şi amară. Impăratul Franz Iosef I şi guvernul său nu băgară în seamă deloc jaloba şi rugămintea boerimei noastre.

Abia după un an de zile, în 24 Martie 1858, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii din Viena ordonă „preşedintelui ţării" din Cernăuţi, baronului Rothkirch-Panthen, să comunice episcopului *şi boerilor* români din Bucovina, referitor la memoriile lor, adresate împăratului privitor la propaganda greco-catolică împotriva Bisericii ortodocse, „că *Majestatea Sa Apostolică a aprobat decretul* Ministerial din 7 Iuli 1956 No. 10.194, privitor la *procedura orânduită în afacerea trecerilor confesionale din Boian, şi a respins plângerile episcopului ortodox şi ale boerilor bucovineni* [1])" împotriva acestor măsuri abusive.

Totodată ordonă acuma Ministerul Cultelor preşedintelui ţării din Bucovina, să trimită la Boian. „un comisar politic, şi de încredere în orice privinţă, cu însărcinarea, de a-şi asocia pe preotul ort. or. şi pe cel greco-catolic, deacolo, şi împreună cu aceştia, să *protocoleze sinceritatea dorinţei*" [2]) tuturor sătenilor în vârsta majoră, „cari au declarat, după tabloul dechantului gr. cat. T. Maximowicz din Cernăuţi, că voesc să treacă la Biserica greco-catolică [3])".

„Copiii sub 18 ani", spune mai departe acest ordin ministerial către prezidiul guvernului Bucovinei, „nu se vor întreba oficios, ci urmează de regulă religiei părinţilor lor. Dacă vor cere însă, să rămâe la religia în care au fost crescuţi, să nu li se impue nici o silă.

[1]) Doc. cit. în Arh. Stat. Cer.

[2]) [3]) Idem.

„O copie a acestui protocol să se trimită episcopului ortodox, iar alta Consistorului Mitropolitan gr. cat. din Lemberg, şi cu aceasta afacerea religioasă din Boian să fie privită ca încheiată.

„Numărul ce va rezulta din această constatare comisională a partizanilor uniei va servi apoi ca bază pentrn măsurile, ce vor fi de luat pentru satisfacerea trebuinţelor spirituale ale catolicilor greci din Boian.

„Ordinariatul Mitropolitan gr. cat. a dispus în 23 Februarie 1858, ca locuitorii din Boian trecuţi la unie să fie păstoriţi deocamdată de către administratorul parohial gr. cat. din *Vaşcăuţi, Sofron Michalski.* Totodată a rugat ordinariatul susnumit, să se întreprindă cele cuvenite pentru înfiinţarea unei parohii greco-catolice în Boian.

„Din raportul dechantului gr. cat. Maximowicx, se cunoaşte, că parohienii greco-catolici din *Boian nu voesc să fie înmormântaţi în cimitirul latino-catolic, ci pretind,* ca morţii lor *să fie înmormântaţi în cimitirul ortodox-oriental.*

„In privinţa cimitirului ar trebui deci de cumpenit, dacă nu s'ar putea înlătura toate greutăţile prin despărţirea unei părţi, corespunzătoare populaţiei greco-catolice, din cimitirul existent ortodox-oriental, şi s'ar destina aceasta pentru înmormântarea cadavrelor partizanilor uniei [1])".

Tot prin acest ordin ministerial, din 24 Martie 1858, se răspunde, *abia acuma,* din partea Guvernului central din Viena, şi la toate memoriile şi protestele episcopului Hacman, trimise la Viena referitor la uneltiriile şi samovolniciile greco-catolicilor în Boian.

„*Episcopului greco-neunit,* cuvântează mai departe acest ordin, *i se va răspunde,* la adresa sa din 27 Noemvrie 1856 No. 3620, prin care a cerut tratarea afacerii religioase din Boian după legea din 30/I 1849, că *acestei cereri îi stau împotrivă piedici factice.*

„Căci, dupăce dorinţa serioasă de a trece la unie

[1]) Ord. Minist. Cultelor din Viena către Prezidiul guv. din Cernăuţi, Nrul 4934/1238 58, la dos. cit. în Arh. Stat. Cernăuţi.

s'a arătat demult în public, şi nu s'a zdrunciunat, cu toată înrâurirea preoţimei greco-neunite, *aceasta ar fi numai o formalitate fără folos, fiindcă legea* respectivă are de scop numai regularea trecerii confesionale a unor indivizi singuriţi.

„Afară de aceasta trebile din Boian au ajuns aşa de departe, încât e o trebuinţă neapărată a li pune capăt prin procedura aprobată de Majestatea Sa.

„Prin aceasta nu se scoposeşte un atac asupra ftinţei Bisericii greco-neunite din Bucovina, ci numai asigurarea libertăţii de conştiinţă a acelora, cari doresc cu stăruinţă primirea în sânul Bisericii catolice.

„Referitor la obiecţiunile Episcopului, că preoţimea greco-catolică s'ar fi făcut vinovată de feliurite abuzuri, făgăduind foloase lumeşti, spre a câştiga o parte din populaţia greco-neunită din Boian pentru unie, să i-se pue Episcopului în vedere, că aceste acuzări nu s'au putut dovedi prin anchetele comisiunilor rânduite spre acest scop [1])".

Câtă fățărnicie şi duplicitate conţin aceste afirmaţiuni ministeriale austriace, arată însuşi Ministrul respectiv, care urmează astfel în ordinul său către preşedintele Bucovinei : „Totuşi Domnia Voastră să vegheze, ca *astfel de abuzuri să nu mai provie* în *viitor*, fără de a fi constatate imediat şi a fi împiedicate prin mijloace potrivite [2])".

Iar în ordinul *aceluiaşi Minister* din 27 Martie 1858 No. ad. 4933 către Consistorul Mitropolitan greco-catolic din Lemberg în afacerea *din Boian*, spune Ministerul Cultelor următoarele :

„Rezolvând raportul DV. din 13 Febr. 1858 No. 798, privitor la primirea unei părţi dintre sătenii din Boian în sânul Bisericii catolice, în zilele de 30 şi 31 Ianuarie şi 1 Februarie 1858, *nu se poate, să nu se afirme, că această procedură*, oricât de vajnice s'ar părea motivele induse pentru justificarea ei, *e lipsită de orice bază legală*. In legătura aceasta stă şi faptul, că, după infor-

[1]) şi [2]) Ord. Minist. cit.

maţiunile primite, *chiar aceia, pe cari cooperatorul Zaklinski i-a primit la unie în mod solemn, nu privesc această afacere ca terminată definitiv*, şi *un număr mare dintre aceia, pe cari numitul cooperator i-a înscris la unie, după rostirea solemnă a simbolului credinţei, au mers chiar Dumineca următoare la liturgie în Biserica greco-neunită* (ortodoxă) [1])".

Din aceste declaraţiuni oficiale rezultă, că însuşi Ministerul Cultelor, respective guvernul austriac, din Viena a recunoscut şi a admis, faţă de Mitropolitul greco-catolic din Lemberg, că înscrierea la unie şi primirea în sînul bisericii greco-catolice a sătenilor din Boian a fost „lipsită de orice bază legală", deci *a fost o fărădelege şi un abuz ceiace a voit* guvernul austriac să arete Episcopului ortodox al Bucovinei *ca o faptă legală.*

Apoi fineşte Ministerul Cultelor adresa sa către Consistorul gr. catolic din Lemberg:

„Spre a se pune deci capăt acestei situaţii nehotărîte şi spre a câştiga oarecare bază pentru luarea măsurilor de regulare a unei păstorii suileteşti în Boian, Majestatea Sa a luat hotărîrea, de a întreba pe săteni printr'o comisiune despre sinceritatea trecerei lor la unie.

„Venerabilul Ordinariat *însă să vegheze mai ales, ca în viitor să se conducă în astfel de afaceri numai de dispoziţiunile legale existente* [2])".

V

Toate dispoziţiunile şi hotărîrile Ministerului de Culte vienez, induse până aici şi cuprinse în ordinul său din 24 Martie 1858 No. 4934, către prezidiul guvernului provincial al Bucovinei, privitoare la chestiunea religioasă din Boian fură împlinite întocmai din partea slugilor credincioase ale stăpânirii streine din această neonrocită provincie românească.

Preşedinţele guvernului Bucovinei, mai întăi de toate

---

[1]) Ord. Minist cit.

[2]) Ord. cit. al Minist. Cultelor la dos. cit.

comunică boerimei române a ţării răspunsul cunoscut al împaratului la memoriul lor, înăintat cu un an mai înainte.

Boerii noştri primiră cu adâncă mâhnire şi revoltă sufletească acest răspuns împărătesc. Se resemnară însă, mângâindu-se cu gândul, că-şi împliniră o datorie sfântă, ridicânduse cu toţii în jurul episcopului lor pentru apărarea biserici strămoşeşti, şi făcând tot ce a stat în puterea lor.

Deşi *gestul lor frumos* şi solidar a rămas desconsiderat şi fără nici o isbândă faţă de spiritul absolutist şi îngust al împăratului şi faţă de atotputernicia catolicismului austriac din acele vremuri, totuşi acest gest a rămas ca o pildă frumoasă pentru urmaşi, deamnă de amintirea zilelor noastre. Căci el ne arată cât de greu au luptat înăintaşii noştri pentru apărarea şi susţinerea bisericii noastre naţionale împotriva streinilor şi a duşmonilor ei externi, şi cât de ruşinoase, urâcioase şi condamnabile sunt apucăturile aşa numiţilor „Români“ de azi, cari, în loc să apere şi să întărească biserica noastră străbună, atacată şi azi din atâtea părţi, precum o făceau înăintaşii noştri, o atacă şi o subminează înşişi mai rău decât litfele streine din trecut, rechemând astfel vremurile, când Nemţii dictau schimbarea credinţei şi a obiceiurilor româneşti ale acestei ţări prin siluiri de tot felul.

Se trimite apoi la Boian din partea guvernului provincial o comisiune în frunte cu „consilierul ţării Szyrsistie“ din care făcură parte şi arhimandritul consistorial Teofil Bendela, ca reprezentant al bisericii ortodoxe, şi dechantul greco-catolic din Cernăuţi Teodor Maximowicz, spre a stabili în mod oficios numărul acelora cari vor declara, că rămân statornici în *voinţa lor* de a trece la unie, *protocolată mai înainte* de către preotul uniat Zaklinschi din Sadagura. Această comisiune conchemă pe toţi sătenii înscrişi pentru unie „în protocolul“ lui Zaklinski şi interogă pe fiecare în deosebi asupra voinţei sale, de a rămânea, sau *nu*, la biserica greco-catolică, introducându-se declaraţia sa într'un proces verbal.

Din acest proces verbal se vede, că din cele 1187

suflete, înscrise ca greco-catolici în 3 Februarie 1858 de către Zaklinski într'o condică, care fu luată ca bază pentru lucrările comisiunii, *497 „suflete"* au rămas consecvente în hotărîrea lor de a trece la biserica greco-catolică. La acest număr mai fură adause *414* suflete ale copiilor *sub vârsta de 18 ani*, cari fură înscrişi *între cei uniţi*, chiar împotriva dorinţii multora, de a rămânea la biserica ortodoxă în care s'au născut, şi chiar dacă numai unul dintre părinţii lor, numai tatăl sau numai mama, declarase că trece la unie, cu toatecă legea trecerilor confesionale, respective a căsătoriilor de confesiune mixtă prescria, că băieţii din aceste căsătarii vor urma până la vârsta de 18 ani religiei tatălui, iar copilele religiei mamei lor.

Astfel prin aceste siluiri şi ilegalităţi spori *numărul uniţilor din Boian cu cătunele sale Hucău, Hliniţa şi Lehuceni, în total la cifra de abia 909* suflete [1]).

Mulţi dintre ceice mai înainte se declarasera pentru unie, nu *voiră nici iotr'un chip să se lase înduplecaţi* de agenţii şi trimişii catolicilor, *să se prezinte în faţa* comisiunii, cu toate ameninţările şi presiunile ce li se făceau [2]). Alţii îşi retraseră acuma, în faţa comisiunii, exprimarea voinţei de a trece la unie, făcută mai înainte preoţilor greco-catolici, şi declarară că „voinţa lor e să rămână mai departe la biserica strămoşească-ortodoxă [3])".

Alţii sarăş declarară în faţa comisiuuii, că ei n'au avut şi nu şi-au exprimat nici când dorinţa de a trece la biserica greco-catolică, cerând „să se iee la protocol" că ei rămân la vechea lor religie ortodoxă, şi arătându-şi mirarea şi indignarea, că preoţii „uniaţi" i-au înscris între cei uniţi [4]).

Mulţi declarară că voesc să treacă la unie, dar fiind întrebaţi din ce motive, răspunseră unii, că, „ei *nu ştiu înşişi cauza de ce fac trecerea*", iar alţii, că „trec şi ei văzând *că trec alţii*". Femeile cari se declarară

[1]) [2]) Vezi protocolul comisiunii pag. 73—74 cu Arhiva Statului d. Cernăuţi.

[3]) [4]) Prot. cit.

pentru unie îşi motivau acest paş prin faptul, că „trecând barbaţii lor, cred, că trebue să le urmeze şi ele [1])".

E de remarcat însă, că *îndeosebi dintre femei cele mai multe, şi chiar fete tinere,* ale căror părinţi declarară că trec la confesiunea greco-unită, manifestară în faţa comisiunii un *curaj neobicinuit şi o statornicie neclintită şi admirabilă în credinţa* lor strămoşască, declărând într'un chip foarte dârz şi hotărît, că „voinţa lor tare şi liberă e, să rămâie la biserica şi credinţa lor pravoslavnică, în care s'au trezit şi au crescut [2])".

Iată câteva declaraţiuni tipice şi interesante, luate ca exemple din mulţimea cazurilor de acest fel din procesul verbal al comisiunii respective, spre a ilustra şi dovedi constatările înşirate mai sus:

1. *Gheorghe Nichiforeac* declară: „M'am anunţat mai înainte pentru trecere la unie. Acuma însă declar, că rămân din toată voia mea liberă la biserica mea strămoşească ortodoxă [3])".

2. *Ileana Nichiforeac*: „Bărbatul meu m'a înscris împotriva voei mele la preutul greco-catolic pentru unie. Eu declar însă că voinţa mea liberă e să rămân la biserica ortodoxă-orientală [4])".

3. *Dumitraş Badişel* declară: „M'am anunţat la preotul uniat pentru trecere la unie. Acuma declar însă, că voesc să rămân la biserica ortodoxă [5])".

4. *Simion Dârda* declară: „Văzând *că trec alţii la unie,* m'am anunţat că trec şi eu. Altă cauză n'am avut [6])".

5. *Ion alui Ştefan Jaloba* spune în faţă comisiunii: *„Nu m'am anunţat niciodată pentru trecere la unie.* Declar acuma din toată inima, că voesc să rămân la *biserica mea ortodoxă* [7])".

---

[1]) Prot. cit.
[2]) Vezi protoc. cit în mai multe locuri.
[3]) Prot. cit. pag. 32 No. 209.
[4]) Idem. p. 32. No. 210.
[5]) Idem. p. 3. No. 8.
[6]) Protoc. com. p. 24 N. 151.
[7]) Idem. p. 48. N 347.

6. *Axenia, soţia lui Nicolai Ciobotar* îşi retrage în faţa comisiunii declaraţia sa pentru trecere la unie, făcută în faţă preotului gr. cat. şi spune că „voinţa ei tare şi liberă e, să rămâe la biserica ei strămoşească" (ortodoxă [1]).

7. *Paraschiva, soţia lui Toader Ciobotar,* spune în faţa comisiunii, că „a declarat mai nainte că trece la unie, numai fiindcă credea, că şi barbatul ei va trece. Dar fiindcă el nu voeşte nicidecum să-şi părăsiască legea părintească, rămâne şi ea la religia greco-orientală [2])".

8. Deasemenea îşi retraseră declaraţiile lor de mai nainte, făcute în faţă preoţilor uniţi, sătenii *Ion Hucal, Parascheva Galatiuc* ş. a. [3]).

9. *Iliana, mama lui Ion Dumitraşciuc* declară: „Eu nu m'am anunţat pentru trecere la unie, şi nici nu ştiu cine a făcut-o aceasta în numele meu. Declar acuma că voesc să rămân la legea mea părintească" (ortodoxă) [4])

10. *Ana, fiica lui Ion alui Ştefan Mihalcean* declară fără nici o sfială, deşi era încă fată tânără: „Părinţii mei m'au înscris la unie. Ei au şi trecut. Eu însă declar sus şi tare, că voinţa mea liberă este, să rămân la religia ortodoxă în care m'am născut [5])".

11. *Ana, soţia lui George Rusu* declară: „Am fost dat mai nainte la protocol, că voesc să trec la religia greco-catolică. Dar fiind că inima mă trage spre biserica ortodoxă, îmi retrag declaraţia mea de mai nainte, şi susţin că voinţa mea tare este să rămân la religia greco-orientală [6])".

12. *Ileana, fiica lui Toader Mihalcean* spune: „ Am dat la protocol mai nainte, că trec la unie. Dar fiindcă *de atunci sunt bolnavă,* şi inima tot mă trage la biserica ortodoxă, declar acuma că rămân la această biserică [7])".

13. *Axenia lui Vasile Ciobotarencu* declară: „M'a

---

[1]) Idem. p. 74 N. 629.
[2]) Idem. p. 74 N. 626.
[3]) Idem. p. 74 ei urm. N. 628.
[4]) Idem. p. 44 N. 289.
[5]) Idem. pag. 73 N. 623.
[6]) Idem. p. 73 N. 620.
[7]) Idem. p. 72 N. 614.

anunţat barbatul meu pentru unie. Eu declar însă, acuma, că voesc să rămân la biserica greco-orientală [1])".

14. *Catrina lui Gh. Moscaliuc*: „Bărbatul meu m'a anunţat fără ştirea mea pentru trecere la unie. Eu declar însă, că voesc să rămân la biserica mea greco-orientală, în care m'am născut [2])".

15. *Axenia lui Toader Cuciurean,* spune în faţa comisiunii, că „nu s'a anunţat însaşi la unie", şi declară, că „rămâne la biserica ei strămoşească greco-orientală [3])".

16. *Maria Ciobotar* declară că „s'a anunţat pentru unie, *dar nu ştie cauza, de ce a făcut aceasta* [4])".

17. *Axenia lui Dumitraş Badişel* declară, că „bărbatul ei a anunţat-o pentru trecere la unie; ea însă voeşte să rămână la biserica ortodoxă, în care s'a născut [5])".

S'ar putea înşira încă multe zeci de declaraţii de felul acesta, protocolate în voluminosul proces verbal al comisiunii pentru constatarea „sinceritătii" trecerii la unie a sătenilor români din Boian, care comisiune a funcţionat din 29 Aprilie până la 13 Mai 1858, deci 15 zile, fără întrerupere.

In procesul verbal, continuat în ziua de 8 Mai, se află următoarea interesantă notă, protocolată din partea comisiunii şi iscălită de membrii ei: „Se prezintă Maria lui Grigoraş Toma şi declară că *ea numai de frică şi de ruşine* s'a învoit, să fie înscrisă la unie cu biserica greco-catolică. *Acuma însă voeşte să rămâe la religia greco-neunită.* Din partea comisiunii i s'a răspuns că nu e nici un motiv de ruşine sau de frică pentru declaraţia ei, care trebue făcută din voe liberă şi din convingere. Fiind însă religia o chestie de o importanţă atât de mare, i s'a ordonat să vie Luni în 10 Mai a. c. spre a declara hotărît, la care religie voeşte să rămână [6])".

Femeia însă nu s'a mai prezentat în ziua hotărîtă

---

[1]) prot. cit. p. 49. N. 330.
[2]) Idem. p. 50. N. 333.
[3]) Idem. p. 51. N. 336.
[4]) Idem. p. 72. N. 270.
[5]) Idem. p. 72. N. 271.
[6]) Prot cit. p. 50

de comisiune, ci a rămas la biserica ei strămoşească şi românească.

Pe pag. 57 a aceluiaş proces verbal se află următoarea observare, introdusă din partea comisiunii sub No. 4187 care învedereasă mijloacele de terorizm şi de agitaţie nebună, întrebuinţate de agenţii greco-catolicilor în cursul activităţii comisiunii pentru constatarea „voinţei libere" de trecere confesională a sătenilor: „Azi a înaintat administratorul parohial greco-neunit Golembioschi (Iraclie Porumcescu, tatăl lui Ciprian Porumbescu) o adresă, prin care aduce comisiunii la cunoştinţă, că fostul pălimar greco-catolic *Paulo Pita* a ameninţat, după marturia lui Dumitraş alui Vasile Hucal, în faţa mai multor săteni, că *acele persoane, cari nu rămân la biserica greco-catolică (unită), vor fi pedepsite milităreşte*, chiar şi *cu moartea*. In privinţa aceasta s'a început o anchetă din partea subprefecturii din Sadagura [1])".

Apoi se prezentă în faţa comisiunii *Dumitraş Hucal însuş*, şi rugă să fie întrodusă în protocol următoarea sa declaraţie:

„Eu am declarat mai nainte, sub Nrul. 153 al acestui protocol, că rămân la biserica greco-catolică. Acuma însă îmi retrag această declaraţie şi aduc la cunoştinţă *voinţa mea liberă şi hotărîtă, de a rămânea la religia mea greco-neunită* (ortodoxă) în care m'am născut, *căci nu mai voesc să-mi părăsesc biserica mea.*

„Mai adaug, că înainte de interogarea mea de mai nainte, pălimarul gr. catolic Paul Pita, a ameninţat, că toţi cei ce *nu vor rămânea la religia greco-catolică, să se aştepte la pedepse vecinice* [2])".

In fine e demn de amintit şi următorul caz interesant, înregistrat în protocolul comisiunii amintite dela Boian:

Ion Demianciuc declară: „După cum mi-a povestit tatăl meu, sunt născut în Galiţia şi botezat, probabil, după ritul greco-catolic. Dar fiindcă am venit în Buco-

[1]) Prot. cit. p. 57. nota N. 418.
[2]) Idem. p. 58-59, N. 420.

vina ca copil mic, m'am alipit la biserica pravoslavnică-neunită, şi mi-am luat şi soţie de această credinţă. Declar deci că voesc să rămân la biserica neunită (ortodoxă) [1])".

O copie a acestui protocol fu trimisă din partea guvernului Bucovinei Episcopului Hacman, care înaintă un protest către Minister împotriva ilegalităţilor comise şi cu prilejul interogării oficiale a sătenilor din partea lui Szyrzystie, şi mai ales împotriva înscrierilor ilegale ale copiilor sub 18 ani în ceata uniţilor, cerând îndreptarea acestor hotărîri în sensul legii confesionale a Statului şi a „patentului de toleranţă".

Dar Ministerul Cultelor din Viena respinse şi acest protest al episcopului ort. al Bucovinei [2]).

Comisiunea „politică" din Boian, prezidată de Szyrzystie după ce-şi încheiă interogările protocolare ale sătenilor din Boian, şi fixă numele şi numărul celor hotărîţi pentru confesiunea greco-catolică, *făcu propunerea autorităţilor administrative*, civile şi bisericeşti, mai înalte, *ca să se înfiinţeze în Boian* o parohie greco-catolică, şi să se alipească acestei parohii şi uniţii din satele *Rarancea, Slobozia-Rarancei, Gogolina, Sulita-Nouă, Lehuceniii-Tăutului*, în cari se aflau *51 credincioşi* greco-catolici şi se ţineau de parohia gr. cat. din Sadagură. Prin această măsură „parohia cea nouă gr. cat. din Boian ar număra cu cei 23 credincioşi gr. cat. cari se aflau acolo mai demult, cu cele 909 suflete trecute acuma la unie, şi cu cei 51gr. catolici din satele amintite, în total 983 suflete, un număr prin care e dovedită îndreptăţirea existenţei unei parohii [3])".

Propunerea lui Szyrzystie fu primită şi de Ministerul Cultelor şi de Consistorul mitropolitan gr. cat. din Lemberg, admiţând şi alipirea satelor amintite la parohia gr. cat. din Boian, pentru motivul, că „Boianul e 2 mile îndepărtat de Sadagura, iar aceste sate sunt mai apropiate de Boian, apoi că parohiei gr. cat. din Sadagura i-ar mai rămânea încă 592. suflete [4])".

---

[1]) Prot. cit. p. 69. N. 531.

[2]) Actul Minist. Cult. din 20 Aug. 158 N. 2522 la dos. cit.

[3]) Rap. Subpr. Sadagura N. 4256/58 la dos. cit.

[4]) Rap. I. Szyrzystie la dos. cit.

Apoi începu acelaş comisar politic, Szyrzystie, tratative cu sătenii uniţi pentru asigurarea mijloacelor materiale, necesare spre înfiinţarea şi susţinerea nouii parohii din Boian.

Dar sătenii refuzară orice contribuţie bănească spre acest scop. Acest refuz îl motivează comisarul prin faptul, că „cei trecuţi la unie aparţin clasei celei mai sărmane a populaţiei, căci sătenii cei mai avuţi din Boian au rămas credincioşi bisericii de ritul greco-neunit (ortodox) [1]".

Numai pentru clădirea unei biserici noui greco-unite, se obligară sătenii uniţi să contribue, lucrând gratuit, cu mâna, sau cu trăsurile [2]).

„Dar fiindcă Majestatea Sa, — spune comisarul în raportul său, — a luat patronatul *asupra tuturor păstoriilor sufleteşti greco-catolice*, se va estinde această hotărîre împărătească şi asupra staţiunilor parohiale de acest rit din Bucovina. Aşa fiind, urmează ca toate cheltuelile impuse de lege patronatului, precum şi salarul preotului şi al pălimarului gr. cat. din Boian să se plătiască din Fondul dotal catolic pentru Bucovina [3])".

Toate aceste propuneri ale comisarului *Szyrzystie* privitoare la înfiinţarea şi dotarea unei *parohii greco-unite în Boian* fură aprobate şi realizate din partea Ministerului Cultelor din Viena şi a Mitropoliei greco-catolice din Lemberg [4]).

In scurtă vreme parohia greco-catolică din Boian, fu activată, şi preoţi uniţi ruteni, aduşi din Galiţia începură a *păstori pe rătăciţii săteni români* din acest sat, cari trecură la unie.

VI.

Prin întâmplările şi faptele înşirate până aici, spre a arăta, cum s'a întâmplat şi s'a desfăşurat trecerea la unie a sătenilor români din Boian şi înstrăinarea lor de biserica strămoşască, *am dovedit cu prisosinţă, că păs-*

[1]) [2]) Idem.

[3]) Vezi rap. cit. în Arhiva Stat. Cernăuţi.

[4]) Vezi actul Prez. guv. N. 2760/58 la dos. cit. în Arh. Stat. Cern.

Prin înfiinţarea parohiei greco-catolice din Boian, în anul 1858, se cântă prohodul unităţii sufleteşti a Românilor din acest sat, cari până atunci se închinară prin atâtea veacuri dearândul aceluiaş semn al sfintei cruci, şi în acelaş locaş dumnezeesc, moştenit dela străbuni.

Sbuciumările sufleteşti ale acestor Români năpăstuiţi de soartă şi *chinurile lor* din partea atâtor agitatori şi „comisari" streini *se sfârşiră*. Dar pacea şi bunaînţelegere întreolaltă întârziară încă multă vreme să se sălăşluiască în sufletele lor năcăjite. Căci „greu [illegible] poate uita ce e de neuitat".

Din toate făgăduinţele, ce li [illegible] sătenilor din Boian, trecuţi la unie, din partea [illegible] străinismului, nu se împlini nici una.

Nu căpătară nici pământuri, [illegible], nici biserica ortodocşilor, şi nici nu fură scutiţi de biruri.

Sărăcia începu a le rânji colţii chiar şi mai tare decât mai înainte. Căci fără să li se fi înbunătăţit starea lor economică, după cum li se făgăduise, ei fură siliţi să contribue cu bani şi cu muncă fără plată, spre aşi clădi biserică nouă parohială, de rit greco-catolic şi casă parohială pentru preot.

Iar după aşezarea preotului străin în Boian, care făgăduise atâtea leacuri pentru durerile sătenilor săi, şi nu li aduse nici unul, vedeai printre cei „uniţi" numai feţe smolite şi deznădăjduite, căci *conştiinţa lor înşelată îi mustra în fiece cilpă, aducându-li mereu aminte de adevărul, că nu e rău mai dureros, pecât răul ce şi-l face omul singur.*

Am descris aceste triste întâmplări din viaţa Românilor din Bucovina, îndeosebi a acelor din Boian, dezgropându-le din praful arhivelor uitate, nădăjduind că această scriere va putea servi ca informaţiune decumentată acelor *factori conducători ai Bisericii şi ai Ţării noastre naţionale, cari au datoria să cunoască toate ranele aplicate în trecut unităţii sufleteşti a neamului nostru din partea stăpânirilor streine*, sub cari au gemut părinţii noştri, *şi să afle căile şi mijloacele potrivite, spre a le lecui rând pe rând.*

Căci nu poate fi indeferentă religia, căreia-i aparţine o fracţiune sau alta a poporului nostru, *ştiută fiind importanţa nespus de mare a credinţei strămoşeşti-ortodoxe* ca *legătură sufletească a tuturor Românilor întreolaltă*, şi ca *mijloc* atât de puternic *pentru cultivarea sufletului adevărat românesc, a iubirii de obiceiuri, de glie, de Ţară şi de limbă străbună.*

Şi apoi, cine ştie, poate că va ceti aceste şire despre trecutul trist al Boianului *şi vre-un intelectual român, eşit din pă[illegible] ţărănească a acestui sat.* Şi atunci îi va svâcni cu mai multă putere sângele său românesc în vine, *îndemnându-l să lumineze pe acei consăteni ai săi*, cari *şi azi continuă a umbla pe calea rătăcirii*, pe care au fost împinşi părinţii lor prin viclenie şi înşelăciune de către străinii veneticî înainte de vreo 70 ani, şi să-i aducă iarăş, cunoscându-şi rătăcirea fără vina şi voia lor, la biserica dreptmăritoare a fraţilor şi strămoşilor lor. Şi dacă va izbuti să facă aceasta vre-un fiu al Boianului, atunci fapta sa va fi cel mai scump şi mai frumos dar pentru satul său natal, unde a gustat cele dintâi şi cele mai sănătoase plăceri şi bucurii în vârsta copilăriei, în mireazma florilor de câmp şi a fânului cosit, sau *între lanurile* de grâu *copt* şi de *porumb*, legănate de vânt ca nişte valuri de mare.